STRIPSCHRIFT

STRIPOPLEIDINGEN
COMICS OP DE IPAD

NUMMER 427 * €7,00

MARTEN TOONDER

STRIPSCHRIFT

Al 45 jaar 's werelds oudste stripinformatieblad!

→ REDACTIO

Op zondag 27 januari 2013 zal het Toonder-jaar worden uitgeluid. Dan vindt in het Letterkundig Museum in Den Haag de Toonder Slotmanifestatie plaats. Op het programma staan een verzamelaarsbeurs, animatiefilms uit de Toonder Studio's, documentaires en diverse lezingen. Ook zullen er oud-medewerkers van de Toonder Studio's aanwezig zijn. Het gerucht gaat dat sommigen bereid zijn tot het signeren van eigen werk. Het is nog niet de slotdag van de overzichtstentoonstelling *Marten Toonder – Een dubbel denkraam*. Die is nog tot en met 31 januari 2013 te bekijken.

Nu al kan worden gesteld dat het een bijzonder rijk Toonder-jaar is geweest met een stortvloed aan publicaties, beurzen, lezingen en evenementen en veel media-aandacht. Hopelijk beklijft de aandacht voor Toonder en zijn strips bij een (jonger) publiek dat zijn werk niet goed kent. Een positief punt is dat tal van zijn verhalen hun actuele lading nog niet hebben verloren. *De bovenbazen* is hiervan het bekendste voorbeeld, maar erg treffend was ook de speciale verkiezingseditie van *De grote Barribal*. Toonder over het populisme in de politiek. Een link met de hedendaagse situatie is snel gelegd en spreekt lezers vandaag de dag nog steeds aan.

Voor de Toonder-liefhebber is 2012 vooral een jaar van overvloed. In 2013 zouden we eigenlijk een Toonder-pauze moeten inlassen om die vele uitgaven toch maar eens te lezen.

→ OMSLAG

De tekening op het omslag is een bewerking van één van de zes thema-tekeningen die Erik de Graaf heeft gemaakt voor de tentoonstelling *Marten Toonder – Een dubbel denkraam* in het Letterkundig Museum in Den Haag.
Het betreft het thema de Bommel-saga.
De oorspronkelijke tekening, waarvan we hier een schets afdrukken, staat bij het interview met De Graaf in dit nummer van *Stripschrift*.

ADVERTENTIE

PAULUS WINTERBOEK
Gouden Klassiekers – deel O

Handelseditie met alle originele afbeeldingen en een bijzondere bijlage
€ 14,90 – ISBN 978-90-6447-039-4
Beurseditie met het originele doorlopende omslag en inclusief studie-aquarellen (gelimiteerde oplage van 150 exemplaren, alleen verkrijgbaar in onze webwinkel)
€ 19,90 – ISBN 978-90-6447-139-1

www.demeulder.nl

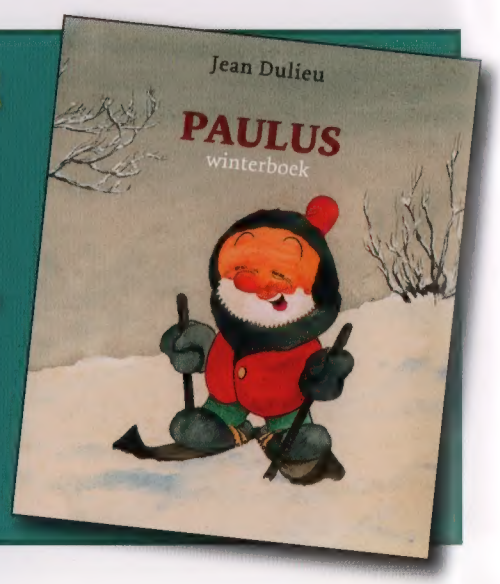

FOTO YAKARI PRODUCTIONS

Paul Teng wint Stripschapprijs

De Rotterdammer Paul Teng wordt in 2013 de veertigste auteur die de Stripschapprijs, de oeuvreprijs toegekend door Het Stripschap, ontvangt.

De 57-jarige Teng debuteert, nadat hij een opleiding Culturele Antropologie in Amsterdam heeft afgebroken, begin jaren 1980 met de strip *Delgadito*; het verhaal over de Apache-indiaan wordt in vier delen uitgewerkt. Daarna verschijnen de one-shots *Libertair intermezzo* en *De vrienden van Igor Steiner*.

In de jaren 1990 maakt hij op scenario van de Russisch-Franse romanschrijver Vladimir Volkoff twee stripverhalen over de geschiedenis van Rusland: *Sint Vladimir: De stralende zon* en *Alexander Nevsky*. Omdat de boeken bij de grote uitgever Lombard verschijnen brengt hem dit ook buiten de landsgrenzen bekendheid. Zo verschijnt er van de eerste titel ook een Russische versie.

Halverwege de jaren 1990 start hij samen met Jean-François di Giorgio de reeks *Shane* over een Middeleeuwse vrijbuiter. Deze stopt na vijf delen en wordt opgevolgd door *De oneven orde* (scenario Rudi Miel en Christina Cuadra), een serie waarin mystiek centraal staat. Nadat hij dit project in 2008 afrondt met een vijfde album, verschijnt in albumvorm alleen nog het one-shot *De telescoop* op scenario van grootmeester Jean van Hamme. Daarna tekent hij nog verhalen voor weekblad *Tina* en verstript hij een verhaal over het leven van verzetsstrijdster Hannie Schaft; de bron is een roman van Theun de Vries. Ook levert hij illustraties en strips voor het kinderboek *Kinderen van Amsterdam* van Jan Paul Schulten (2008: de Gouden Griffel). Op scenario van dezelfde auteur werkt Teng nu aan een strip over de schilderkunst van de stad Utrecht met schilder Jan van Scorel in de hoofdrol.

De jury roemt vooral de menselijke component in het werk van Teng. Zij is van mening dat Teng zich daarmee en door zijn fascinatie voor de geschiedenis van de indianen en de Russische geschiedenis weet te onderscheiden van zijn collega's. Het juryrapport spreekt van een echte stripmaker met een illustratieve stijl die hem tot een waardig opvolger maakt van bij voorbeeld Hans G. Kresse, de meester onder de Nederlandse realistische stripmakers. Paul Teng volgt Eric Heuvel op die de prijs, een bronzen plastiek, gemaakt door Ton van Beest, in 2012 ontving.

De prijsuitreiking is tijdens De Stripdagen op zaterdag 9 maart 2013 in Gorinchem. TdK

INHOUD

2 **ACTUA**

8 **STARS & STRIPS**
Olav Beemer

10 **MARTEN TOONDER**
Rik Sanders

14 **ERIK DE GRAAF**
Rik Sanders

16 **GIJS KAST**
Erik van der Hoeven

20 **STRIPS OP DE iPAD**
Ger Apeldoorn

25 **LIEVE LEZERS**
Peter Breedveld

26 **STRIPOPLEIDINGEN**
Rik Sanders

32 **DE BOVENTOON**

40 **HEINZ SERVICE SPREAD**

→ SUVAAL

WAT VINDT JIJ ER VAN WANNEER EEN STRIPREEKS NA OVERLIJDEN VAN DE TEKENAAR VOORTGEZET WORDT DOOR EEN ANDERE AUTEUR?
DE SARCOFAGEN VAN HET 6E CONTINENT
IK VIND 'T PRIMA. SOMS WORDT EEN REEKS ER NIET SLECHTER DOOR. HET KAN VERFRISSEND WERKEN...
ZO VIND IK DAT IK AL JAREN TE DIK GETEKEND WORD...

DE STRIPWERELD LEEFT, EN HOE! OP DEZE PLAATS GEEFT STRIP-COLUMNIST ERWIN SUVAAL HIEROP ZIJN PERSOONLIJK COMMENTAAR.

ERWIN.SUVAAL@STRIPSCHRIFT.NL

Eppo viert mijlpaal met nummer 100

Toen het eerste nummer van de vernieuwde *Eppo* in 2009 verscheen gaven zwartkijkers de doorstart van dit beroemde Nederlandse stripblad weinig kans.
Vier jaar later, 15 november 2012, verscheen echter het 100e nummer, een feit dat dinsdagmiddag 13 november in Paradiso op uitbundige wijze is gevierd. Een prestatie van formaat van uitgever Rob van Bavel en zijn team.
Voor het jubileumnummer konden stripliefhebbers via veiling- en verzamelsite Catawiki bieden op gastoptredens in populaire *Eppo*-strips. Uiteindelijk werden er 27 gastoptredens geveild. Het hoogste bod was voor een optreden in *Storm*: €2250. Acteur en KiKa-ambassadeur Peter Faber verzorgde een optreden en presenteerde het jubileumnummer.
De winnaars van de veiling ontvingen een ingelijste tekening van hun gastoptreden. De veilingopbrengst, een cheque van in totaal €18.683, was voor Stichting Kika, de organisatie die zich inzet voor kinderen met kanker, en werd overhandigd aan Rien Schimmel. Hij bedankte namens het Kika-team de *Eppo*-redactie, striptekenaars en lezers voor het mooie resultaat. Volgens uitgever Van Bavel is het 100e nummer de eerste mijlpaal, maar volgen er meer als het aan hem ligt. HvB

FOTO ANS NOLTEN

BOVEN - Rien Schimmel (Kika) ontvangt de cheque van €18.683. Links acteur en Kika-ambassadeur Peter Faber, rechts uitgever en hoofdredacteur van *Eppo*, Rob van Bavel. Op de achtergrond de 27 winnaars van de Catawiki-veiling met een ingelijste afbeelding van hun optreden in de 100e *Eppo*.

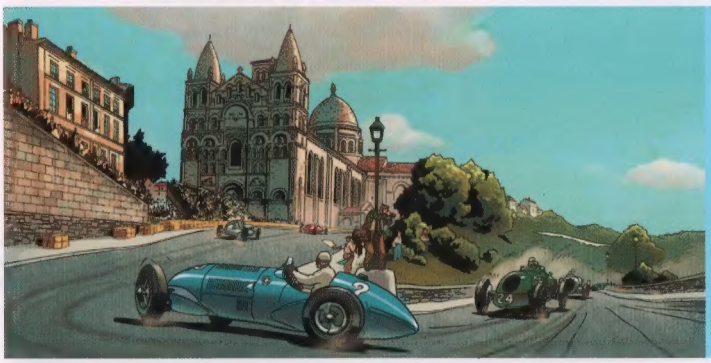

Eh... slik...

De Grand Prix van Angoulême is niet fictief, zoals wij schreven in *Stripschrift 426*. Hij wordt al sinds 1939 gehouden onder de naam 'Le Circuit des Remparts'.
En het Trio Lescano dat een ode bracht aan de Italiaanse coureur Tazio Nuvolari, bestond uit drie Nederlands-joodse zusjes. Dat liet Marvano, auteur van de door ons besproken trilogie *Grand Prix*, ons weten.

→ FLITSEN

➲ Uitgever Maarten de Meulder bracht als 0-deel in de reeks *Gouden klassiekers* het *Paulus winterboek* in een heruitgave. Alleen bij de uitgever is ook een versie met een doorlopend omslag en een speciale bijlage te bestellen. En dat voor prijsverschil van slechts €5. ➲ Van het kinderboek *Malus* van Marc de Bel verscheen recent een tweede druk. Het is geïllustreerd door Jan Bosschaert. ➲ Van de hand van tekenaar Ronald van Boekel (Studio Boekholt) verscheen de uitgave *Boven 't maaiveld*. Het zijn korte gagstripjes van één pagina. Het boekje kwam in samenwerking met de stichting My Sustainable World tot stand. Die gebruikt een deel van de opbrengst om onderwijsinstellingen en het bedrijfsleven samen bij te praten op het gebied van duurzaamheid. ➲ Het literaire tijdschrift *DWB* (De Dietsche Warande/ Belfort) bestaat al sinds de late 19e eeuw. Kortgeleden maakte het de special *Zzzzzzz – De laatste graphic novel* met een uitgebreide beschouwing over en strips van onder meer Hanco Kolk, Aimée de Jongh en Dominique Goblet. Als bijlage de strip *Eddy* van de Belgische tekenaar en beeldhouwer Koenraad Tinel. ➲ Het is scheurkalendertijd! Onder het enorme aanbod ook weer de nodige stripgerelateerde varianten. *Toos en Henk* (Paul Kusters), *Dirkjan* (Mark Retera), *Fokke & Sukke* (Van Tol & Co) en *Donald Duck* zullen, naar wij verwachten, het best verkopen. ➲ Tijdens het 'Strips op school'-symposium dat op 8 november in Utrecht plaatsvond is het wiskundestripboek *Numbers in New York* gepresenteerd. Tekenaar en initiatiefnemer is Stephan Timmers *(Mountain Mike)*. Door wiskunde in een strip te verpakken hoopt men de drempel voor het vak voor leerlingen te verlagen. ➲ Op 29 september klonk het officiële startschot van de doorstart van stripreeks *Michel Vaillant*. Tijdens de Parijse autosalon *Mondial de l'Automobile* werd de aftrap gedaan in aanwezigheid van de auteurs Denis Lapière, Marc Bourgne en Benjamin Beneteau. Ook Philippe Graton, zoon van bedenker Jean Graton, ontbrak niet. Het nieuwe album, *In de naam van de zoon*, wordt – tip aan Sinterklaas – op vijf december in Nederland verwacht. ➲ In het Zwitserse Delémont wordt in 2014 een museum geopend dat gewijd is aan Grzegorz Rosinski. Het gebouw was vroeger een slachthuis en moet behoorlijk worden gerenoveerd. Het biedt straks onderdak aan divers werk van de in Polen geboren maar nu al weer jaren in Zwitserland wonende tekenaar van *Thorgal*, *De klaagzang van de verloren gewesten* en *De Chninkel*. Delémont zal in 2014 ook een stripfestival starten. ➲ In 2013 wordt voor de 40e keer het stripfestival van Angoulême gehouden. Het programma wordt beetje bij beetje prijsgegeven. Voor zover nu bekend worden er tentoonstellingen rondom Jean-Claude Denis (winnaar van de vorige editie), Albert Uderzo, Andreas, Didier Comès en Brecht Evens ingericht. Houd van 31 januari tot en met 3 februari de agenda maar vrij. ➲ Medio september vierden *Johan en Pirrewiet* hun 60e verjaardag. Omdat zij op 11 september voor het eerst hun opwachting maakten in weekblad *Robbedoes* werd er door de redactie van het Franstalige *Spirou* een themanummer aan gewijd. In dit blad brengen ondermeer Derib, François Walthéry en Bruno Gazzotti een eerbetoon aan de creatie van Peyo. ➲ Marjane Satrapi, die eerder de filmbewerkingen van haar strips *Persepolis* en *De muzikant* regisseerde, gaat ook de nieuwe psychologische thriller van Michael R. Perry *(Paranormal Activity 2)* regisseren. De film *The Voices* gaat vanaf begin volgend jaar in productie. ➲ Antwerpen breidde haar selectie stripmuren uit. Brecht Evens tekende de 9e muur. Het is de stripmuur met de grootste oppervlakte tot nu toe; maar liefst 210 vierkante meter was er te vullen. ➲ Ook in Wilrijk is men gestart met het fenomeen stripmuren. De eerste die recent werd onthuld, werd ontworpen door Marcel Rouffa *(Rourke)*. ➲ Strips worden verfilmd en films worden verstript. Bijzonder is dat regisseur en scriptwriter Quentin Tarantino de comic van zijn nieuwe film *Django Unchained* zelf aankondigde. Wie hem tekent is nog onbekend; uitgever is DC Comics. ➲ Bij *Brabant Strip Magazine 191* zat het jaarlijkse cadeautje, het zomeralbum. Dit keer een stripalbum van *Pietje de vechtjas!* van tekenaar Pink. Het verhaal *Verzet tegen Gestapo!* werd eerder alleen in het Frans gepubliceerd. ➲ Bij uitgeverij 't Mannekesblad is voor een kleine tweehonderd euro een beeld

Vier Bommel-glossy's

Op 19 oktober verscheen *Bommelglossy*. Naast de reguliere handelseditie (€6,95) zijn er ook – onder de titel *Bommel* – een gebonden hardcovereditie (€19,95), een luxe genummerde linnen en gebonden editie met een oplage van duizend exemplaren (€49,90) en de extra luxe editie (€149,90) die ook gesigneerd is en van een fluwelen jasje voorzien (oplage honderd stuks). De laatste twee zijn alleen via de website *www.bommelglossy.nl* verkrijgbaar.

In het magazine staan onder meer interviews met of beschouwingen over onder meer Willem Feltkamp en Milou Toonder, Patty Klein, Wim Hazeu, Willy Lohmann en Gerrit Stapel. Verder belicht de glossy vanuit allerlei invalshoeken het *Bommel*-oeuvre.

In de rechterbovenhoek van alle uitgaven is een bladerstripje (ook wel flipstrip genoemd) opgenomen, bestaande uit losse tekeningen die als animatie ogen zodra je de bladzijden snel langs de vingers laat gaan. Welke strip verschilt per editie: de reguliere editie heeft deel 1, de tweede druk ervan deel 2 en de luxe versies deel 3 van de uit 1946 daterende reclamestrips *Tom Poes en de Victoriamelk-chocolade*. De hoeveelheid echte strips in de glossy valt tegen in de 128 pagina's tellende glossy. Onder meer Jan Kruis, Wil Raymakers, Alex van Koten, Jean-Marc van Tol, Jan Steeman, Jan van Haasteren, Gerben Valkema en Daniel van den Broek tekenen een eerbetoon aan één van beide heren van stand.

TdK

van stripfiguur *Esther Verkest* van Kim Duchateau te koop. De oplage bedraagt 250 stuks. ➲ Bij uitgever Bongo Comics Group gaat een zesdelige mini-comicreeks uitgegeven worden over het verhaal achter het nieuwste *Cold Play*-album *Mylo Xyloto*. ➲ Tussen juli en december dit jaar verschenen zes verschillende *De Kiekeboes*-bierviltjes. Het zijn afbeeldingen van de hoofdfiguren tegen typische Turnhoutse achtergronden. De verspreiding ervan is vooral rondom Turnhout. ➲ In het Flipje- en streekmuseum in Tiel is sinds deze zomer een Flipjesstriproute verkrijgbaar. Het betreft een wandelroute door de stad langs vijftien bankjes waarop een strip van *Flipje* staat afgebeeld. De stripjes zijn ook in boekvorm te koop; zowel los als gebundeld in een box. ➲ En voor wie écht van wandelen houdt: in Warffum is een speciale Marten Toonder senior-wandeling uitgezet. Op de website van de gemeente is meer info te vinden. ➲ Leden van de MTVC mogen in december de brievenbus in de gaten houden. Samen met een volgend verenigingsblad krijgen zij het boek *Toonder in Leiden* met een MTVC-logo. Het boek verschijnt ook met een Toonderjaar-logo. Totale oplage 2000 stuks. ➲ Ander Toonder-nieuws: eind dit jaar verschijnt *De tekentafel wiebelde een beetje* over de eerste tien werkzame jaren van Marten Toonder. Er komt een normale en een genummerde editie met een nog geheim gehouden extraatje. ➲ Diverse Rotterdamse instanties trachten voldoende financiën bijeen te brengen om nabij het geboortehuis van Marten Toonder aan de Thorbeckestraat een beeld van Tom Poes te kunnen plaatsen. Voor bijdragen of vragen is initiatiefnemer Herbert Janson *(hjanson@chello.nl)* bereikbaar. ➲ Eerder dit jaar sierde Kuifje, naar aanleiding van de nieuwe film van Steven Spielberg, een rondzoevende Thalys op. De speciale treinenset was ook – voor net geen €1000 – in het klein te koop. Een speciale Märklinfolder moest de twijfelende koper over de streep trekken. . ➲ Uitgeverij Arboris kondigt in een folder de nodige reeksen aan waarvan al weer enige tijd niets vernomen was. *Weëna* (één deel uit 2003), *Koblenz* (deel 3 dateert uit 2005), *Barbara Wolf* (één deel uit 2004), *Het land van Langvergeten* (laatste deel komt uit 2004), *De negen van het Godshuis* (één deel uit 2005) en *Sam Bracken* (deel 2 uit 2006) gaan snel gereanimeerd worden.

ADVERTENTIE

ADVERTENTIE

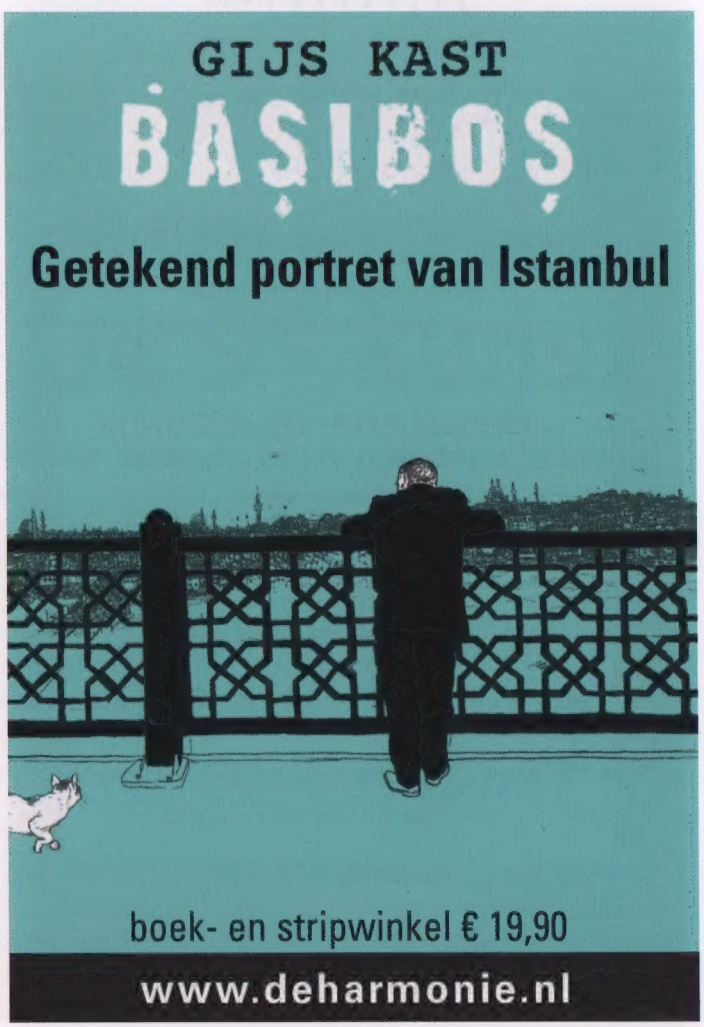

Joost Swarte wint Marten Toonderprijs 2012

FOTO ANS NOLTEN

Zaterdag 8 september werd in de Grote Kerk van Breda voor de derde keer de Marten Toonderprijs uitgereikt. Dat is de oeuvreprijs voor striptekenaars die een bijzondere bijdrage hebben geleverd aan het Nederlandse beeldverhaal. De jury onder voorzitterschap van voormalig stripintendant Gert Jan Pos bestond deze keer uit museumdirecteur Mieke Gerritzen, uitgever Vic van de Reijt en Henk van der Spoel (Wasco) die het juryrapport voorlas en in de kerk met een donderend gejuich werd begroet. Volgens de jury combineert Swarte een grote inhoudelijk vrijheid met een traditionele sterk grafische tekenstijl. Elke tekening dwingt de lezer tot een nieuwe manier van kijken.

Een prominente gast bij de prijsuitreiking was kookboekenschrijver Johannes van Dam, een goede vriend van de tekenaar. Hoewel Joost Swarte vooral in de jaren 1970 en 1980 als striptekenaar actief was is hij van mening dat de prijs hem niet te laat wordt toegekend. Hij publiceert, hoewel minder frequent dan vroeger, nog steeds strippagina's in onder andere *Humo* en *The New Yorker* en vindt het tekenen van een strip nog steeds fantastisch omdat je heer en meester bent van je eigen papier.

De muzikale begeleiding van deze feestelijk bijeenkomst werd verzorgd door Fay Lovsky die samen met Joost Swart ooit de cd *Jopo in mono* heeft geproduceerd en die in één van haar theaterprogramma's ooit het enige echte lied van Bianca Castafiore (de Milanese nachtegaal van *Kuifje*) heeft gezongen. Naast het geldbedrag van €25.000 ontving de tekenaar uit handen van oud-winnaar Jan Kruis een ingenieus houten koffertje met verrassingen van collega-tekenaars. Als dankwoord las Joost Swarte twee brieven voor. Eén brief was gericht aan Evert Geradts en Leny Zwalve, oprichters van het stripblad *Tante Leny presenteert*. De andere brief was geschreven aan Marten Toonder die voor het werk van Joost Swarte weinig waardering kon opbrengen. Het prijzengeld gaat hij gebruiken om zijn tekeningenarchief te digitaliseren. HvB

ADVERTENTIE

AKIM
Stripspeciaalzaak

Geen winkel in de buurt,
door ons worden de strips verstuurd

Bestel snel op Akim.nl

* Nieuwe strips
* Antiquarisch
* Tweedehands
* Manga's
* Comics
* Curiosa
* Originelen

Tevens inkoop van
partijen en verzamelingen

AKIM.nl

Stripwinkel Akim Ulgersmaweg 14 9731 BS Groningen

→ FLITSEN

➲ Bij uitgever Silvester mag worden uitgekeken naar *Moemin*, de wereldberoemde strip van de Finse schrijfster en kunstenares Tove Jansson. De strip werd in kranten over de gehele wereld geplaatst vanaf medio jaren 1950. In Nederland gebeurde dat onder de naam *Moem*. Er verscheen één album in 1967, uitgegeven door Het Vaderland. ➲ Silvester verramsjt tot eind december *Dylan Dog*; voor slechts €50 is de gehele reeks van twaalf boeken verkrijgbaar. De bijbehorende box zit daar niet bij. ➲ De Vlaamse absurdisten Jeroom en Jonas Geirnaert maakten voor het Belgische blad *Humo* een hilarische strip over de opkomende christen-democratische politicus Wouter Beke. De bundeling *Wouter Beke – De niet-geautoriseerde biografie* is bij uitgeverij Borgerhoff & Lamberigts verschenen ➲ In *Eppo 20* van dit jaar keerde opnieuw een oude bekende terug. Cor Morelli (Aloys Oosterwijk) beleeft een nieuw avontuur onder de titel *Code 1649*. ➲ Bij Dupuis verschijnt begin volgend jaar een bundeling van al het stripwerk van Rob-Vel, de eerste tekenaar van *Robbedoes*. Het gaat om strips die hij maakte in zijn korte carrière tussen 1938 en 1943. ➲ Van de reeks *Dromen* (Filippi en Dodson) verscheen in 2008 een eerste deel bij de inmiddels ter ziele gegane uitgever Bee Dee. Nu in het Frans deel 2 verschenen is, is de kans groot dat Dark Dragon Books die inmiddels de rechten heeft, de serie oppakt. Naar verluidt in een integrale uitgave. ➲ Uitgeverij Daedalus brengt een 112-pagina's dik boekwerk over het leven en werk van Edgar P. Jacobs onder de titel *Het Jacobs teken – Een leven in stripvorm*. Schrijver is Rodolphe die we kennen van reeksen als *Trent* en *Kenya*. Het tekenwerk is van Louis Alloing, een Franse illustrator. ➲ Uitgever BD Must komt met een integrale uitgave van Bob de Moors *Meester Mus*. Het gaat om vijf albums die alleen als serie te koop zijn. Voor €100 weet je alles van de meester. ➲ Naar aanleiding van de verfilming van *Asterix en de Britten* verscheen het verhaal maar weer eens in herdruk. Een nieuwe illustratie van Albert Uderzo siert het omslag. ➲ Zoals bekend reist *Donald Duck* vanwege het zestigjarige jubileum het hele jaar van provincie naar provincie. Het laatste bezoek betrof Zeeland waar Donald ondermeer de Deltawerken en Michiel de Ruyter treft. Ook verscheen er en passant nog een *Donald Duck*-ruimtevaart special en *Feest in Duckstad*, een doeboek met verhalen, strips, puzzels en spelletjes. ➲ Kioskketen Bruna viert zestig jaar weekblad *Donald Duck* met een spaaractie. In een speciaal verzamelalbum moeten vijftien stickers geplakt worden om het stripverhaal *Klopjacht op een Duckie* (over de zoektocht naar de allereerste *Donald Duck* uit 1952) compleet te maken. ➲ Op 20 oktober opende de *Donald Duck*-tentoonstelling in Het Nederlands Stripmuseum. Ducktekenaars Ed van Schuijlenburg, Frans Hasselaar en Jan-Roman Pikula verzorgden een tekenworkshop.

Jubileumalbum toont evolutie van Donald Duck

Het zal inmiddels bijna niemand zijn ontgaan dat de Nederlandse *Donald Duck* dit jaar precies zestig jaar bestaat. In oktober 1952 rolde het allereerste nummer van de persen, met daarin het klassieke verhaal *Donald Duck als brandweerman*. Een los gekocht nummer kostte 20 cent, de abonnee had het blad al voor 15 cent (we hebben hier uiteraard te maken met keiharde guldens). Ter kennismaking werden maar liefst 2.500.000 exemplaren gratis verspreid. Dit alles vond plaats onder de vleugels van het damesblad *Margriet* en het is dan ook om die reden dat het logo op de voorplaat van *Donald Duck* jarenlang met een aantal margrietjes werd opgesierd. Ten einde deze mijlpaal luister bij te zetten heeft uitgever Sanoma een prachtig overzicht, gelardeerd met leerzame weetjes, uitgebracht. Deze albumuitgave, *Donald Duck – Hoogtepunten uit 60 jaar Een vrolijk weekblad* (ISBN 978-90-8574-991-2, 160 pagina's, sk, €7,50) geeft een goede indruk hoe het vrolijke weekblad zich in de loop van de tijd evolueerde. Naast een informatieve inleiding worden uit elk decennium wat hoogtepunten opgesomd. Van elk tijdvak is een aantal representatieve verhalen gekozen die, om het tijdsbeeld te accentueren, zijn gescand uit oude exemplaren. Deze werkwijze geeft in een aantal gevallen een gedateerd beeld, maar komt wel de authenticiteit ten goede. BP

Bezoekers van de expositie kunnen zien hoe een *Duck*-verhaal wordt gemaakt, een spel spelen over Donald en zijn vrienden, zich verkleden in een Katrien-decor en de werkplaats van Willie Wortel bekijken. ➲ Ter gelegenheid van het 150e *Urbanus*-album brengt kledingmaker JBC een kleine collectie *Urbanus*-sweaters en T-shirts in de winkels. ➲ Oog & Blik bereidt de uitgave voor van een semi-autobiografische strip over de liefde van Floor de Goede. *Dansen op de vulkaan* telt maar liefst zo'n 250 pagina's. ➲ In de herfstvakantie werd in het Biesboschcentrum Drimmelen via een tentoonstelling en workshops aandacht besteed aan de stripreeks *Haas* van Fred de Heij en Rob van Bavel. Aanleiding was het overkoepelende thema Tweede Wereldoorlog. *Haas* speelt in die periode en ook deels in de Biesbosch. ➲ Vanaf het voorjaar van 2013 verschijnt met een frequentie van één album per half jaar de mateloos populaire boekenreeks *Millennium* van Stieg Larson in stripvorm. Stripauteurs zijn José Homs en Sylvain Runberg. ➲ Opmerkelijk nieuws van het *Asterix*-front: niet de reeds aangekondigde Frédéric Mebarki wordt de nieuwe tekenaar, Didier Conrad *(De onnoembaren, Witte tijgerin)*. Naar verluidt is de druk van de veeleisende Uderzo Mebarki te veel geworden. ➲ Ter gelegenheid van de Toonder-tentoonstelling *Een dubbel denkraam* in het Letterkundig Museum is een gratis app met uniek en persoonlijk archiefmateriaal ontwikkeld. De app is te downloaden via *http://bit.ly/martentoonder* ➲ Opnieuw een Vincent van Gogh-strip! Bij Oog & Blik verscheen *Vincent van Gogh – De vroege jaren* door Teun Berserik. ➲ Het Amsterdam Museum besteedt dit najaar veel aandacht aan de Gouden Eeuw. Dat doen zij onder meer door het projecteren van de omslag van de strip *De Ruyter* op één van de muren. Deze strip is een creatie van Herman Roozen en Pieter Hogenbirk. ➲ Bij uitgeverij Van Praag verscheen *Agent Orange 5: De oorlogsjaren van prins Bernhard III – De affaire King Kong*. Auteurs zijn zoals gewoonlijk Erik Varekamp & Mick Peet. ➲ Nico Schuurman heeft een strip gemaakt waarin hij de ervaringen van zijn ouders tijdens de Tweede Wereldoorlog verbeeldt. Het dorp waar de moeder van Nico Schuurman woonde, maakte deel uit van de Grebbelinie. Zijn vader woonde op slechts een tiental kilometers afstand van deze linie. Zij waren kind en ooggetuigen. Dit biografische verhaal *Grebbelinie 1940 Bloedspoor* is verschenen bij Boekscout.nl. ➲ Ook de Franse grootmeester Jacques Tardi heeft een vergelijkbare biografische oorlogsstrip gemaakt, maar dan alleen over zijn vader. Het eerste deel van *Ik, René Tardi, krijgsgevangene van Stalag 2B* verschijnt bij Casterman. ➲ In het automuseum Louwman in Den Haag is een mini-expositie geplaatst naast de Spyker uit 1912. Deze auto stond model voor de Oude Schicht van Heer Bommel.

ADVERTENTIE

ADVERTENTIE

De best gesorteerde stripwinkel in de Zaanstreek!

Stripboekhandel
De 9e kunst

Voor nieuwe en bijzondere albums

Altijd leuke aanbiedingen!

Veeringstraat 54
1502 NM Zaandam
tel. 06-28919687

Zie de website voor de huidige acties!

www.stripboekhandelde9ekunst.nl

ADVERTENTIE

Nederlandse Stripklassiekers
voor de jeugd van toen

TOM POES

Integrale uitgave van de Tom Poes-verhalen uit de weekbladen Donald Duck en Revue, in luxe banden.
De verhalen waren voor velen de eerste kennismaking met de avonturen van Tom Poes en Heer Bommel.
Geheel in de originele kleuren gedrukt.
Reeds 25 delen verschenen. Prijs per deel € 60.

Eric de Noorman

Voor het eerst volledig in boekvorm: alle verhalen van Eric en Erwin de Noorman in 24 luxe banden.
Van alle striphelden die in de jaren veertig en vijftig hebben rondgelopen, is Eric de Noorman degene die het meest tot de verbeelding van zijn lezers sprak.
Reeds 22 delen verschenen. Prijs per deel € 55/ € 59.

DICK BOS

Alle 73 avonturen van Dick Bos in een reeks van 19 luxe banden.
In april 1941 lag in de kiosken een klein boekje met een compleet stripverhaal! En wat voor één! Een met een echte held: judoka-detective Dick Bos!
Reeds 17 delen verschenen. Prijs per deel € 55.

Kijk op www.uitgeverij-panda.nl of vraag meer informatie.
T: 070 3615393, F: 070 3060256, E: info@uitgeverij-panda.nl

ADVERTENTIE

STRIPWINKEL WONDERLAND

wonderland productions

Paardsdemerstraat 19
3500 HASSELT
✆ 011/22 82 00

→ STARS & STRIPS

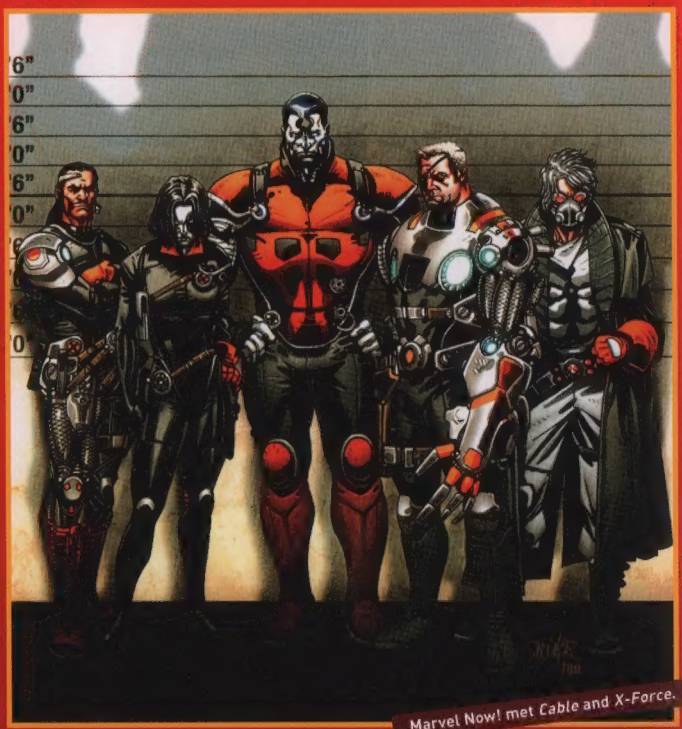

Marvel Now! met Cable and X-Force.

→ FEESTDAGEN

De feestdagen zijn op komst en de grote uitgeverijen zien dat elk jaar weer als een mooi excuus voor het uitbrengen van nieuwe series en speciale projecten. Zo komt Dark Horse Comics in november met het vijfdelige *47 Ronin*, een miniserie geschreven door uitgever Mike Richardson en getekend door Stan Sakai *(Usagi Yojimbo)*, gebaseerd op een verhaal uit de Japanse geschiedenis. Diezelfde maand verschijnt *Edgar Allan Poe's The Conqueror Worm*, waarin maker Richard Corben (recent tekenaar van *Hellboy)* het klassieke gedicht bewerkt tot horrorcomic.

Een maand later viert de uitgeverij bovendien de terugkeer van Hellboy met de nieuwe reeks *Hellboy in Hell*. In de vorige miniserie redde Hellboy de wereld van de ondergang, maar daarbij moest hij zichzelf opofferen. De titel van deze serie, die voor het eerst sinds lange tijd weer wordt getekend door bedenker Mike Mignola, mag dus letterlijk worden genomen: Hellboy is dood en bevindt zich in de onderwereld. Losse delen kosten $2.99.

Uitgeverij IDW pakt in november uit met de lancering van *Judge Dredd*, een nieuwe serie die natuurlijk graag een graantje meepikt van de publiciteit die de recente film dit jaar heeft opgeleverd. Vijfendertig jaar na de introductie van het personage, toen in het Britse magazine *2000 AD*, trakteren makers Duane Swierczynski *(Birds of Prey)* en Nelson Daniel *(The Cape 1969)* de lezers op nieuwe avonturen uit de gewelddadige tweeëntwintigste eeuw. Het zal geen verrassing zijn dat IDW voor deze gelegenheid vier covers van het eerste deel uitbrengt.

DC Comics kondigde het deze zomer al aan, maar nu is het einde-

■ **MASKERS** Bij uitgeverij Dynamite is het tijd voor een crossover. Onder de titel *Masks* verschijnt een achtdelige miniserie door de deze zomer bij DC weggestuurde Chris Roberson *(iZombie)* en de om zijn schilderwerk bekend staande Alex Ross (Marvels), met in de hoofdrollen onder meer The Shadow, Green Hornet en The Spider.

■ **SCHADUW** Eerder dit jaar herintroduceerde Valiant Comics een handjevol klassieke series uit de jaren 1990. De oorspronkelijke vier

47 Ronin door Richardson en Sakai.

Laatste nummer van *Amazing Spider-Man*.

Hellboy in Hell door Mignola.

lijk zover: filmmaker Quentin Tarantino verstript het scenario van zijn nieuwste film *Django Unchained* tot een vijfdelige miniserie waarvan het eerste nummer begin december verschijnt. Het tekenwerk wordt verzorgd door R.M. Guéra *(Scalped)* en DC onderstreept graag dat het een bewerking is van het oorspronkelijke scenario en dat de strip dus scènes kan bevatten die uiteindelijk niet in de film zitten. Losse nummers tellen achtenveertig pagina's en hebben een coverprijs van $4.99.

→ PAKJESAVOND

Voor Marvel Comics is het de rest van dit jaar een onophoudelijke pakjesavond. In oktober werd met onder meer *Uncanny Avengers* de aftrap verricht van het grootse project Marvel Now!, maar ook in de maanden erna blijft het nieuwe series en nieuwe makers regenen. Het moet wel, wil de uitgeverij gelijke tred houden met concurrent DC, die vorig jaar met de herstart van alle superheldencomics geregeld het nieuws haalde.

Naast de vorige keer genoemde titels verschijnt in de maand november ook nog de nieuwe serie *X-Men: Legacy*, geschreven door Simon Spurrier *(Judge Dredd)* en getekend door Tan Eng Huat *(Doom Patrol)*. In deze reeks wordt dieper ingegaan op Legion, de zoon van Charles Xavier, beter bekend als de oprichter van de X-Men. In december is het vervolgens de beurt aan *Thunderbolts* (door Daniel Way en Steve Dillon), *Avengers* (door Jonathan Hickman en Jerome Opeña), *Cable and X-Force* (Dennis Hopeless en Salvador Larroca) en tot slot *Avengers Arena* (Dennis Hopeless en Kev Walker). Niet alle series van Marvel Now! worden herstart. Het trio *Journey Into Mystery*, *Red She-Hulk* en *Avengers Assemble* nummert bij voorbeeld gewoon door, maar krijgt wel andere makers.

Marvel Now! met *X-Men: Legacy*.

Intussen valt ook het doek voor *Amazing Spider-Man*. In december wordt het zevenhonderdste nummer het laatste deel van de langstlopende serie die Marvel rijk is en die honneurs worden waargenomen door schrijver Dan Slott en tekenaar Humberto Ramos. Alles komt neer op een confrontatie tussen Spider-Man en Doctor Octopus, zijn grote rivaal. En een maand later? *Superior Spider-Man*, inderdaad, een herstart onder Marvel Now! Schrijver Dan Slott krijgt daarbij gezelschap van tekenaar Ryan Stegman *(Fantastic Four)*. Geen enkel heilig huisje is veilig!

olav.beemer@stripschrift.nl

titels krijgen dit najaar gezelschap van de volgende klassieker van toen: *Shadowman*. Die nieuwe serie wordt gemaakt door Justin Jordan *(Luther Strode)* en Patrick Zircher *(Captain America)*.

■ **BIOGRAFIE** Een samenwerking tussen uitgeverijen Top Shelf en Knockabout leidt eind dit jaar tot een biografie over stripmaker Alan Moore, bedenker van *Watchmen* en *From Hell*. Het van prenten en foto's voorziene boek telt bijna tweehonderd pagina's en voor de liefhebbers wordt een in beperkte oplage gedrukte hardcover gemaakt.

■ **HERDRUKT** Bij Image Comics komen in november twee bijzondere bundels uit. Eerst *The Couriers Complete Collection* door Brian Wood en Rob G en vervolgens een hardcover van *Scene of the Crime* door Ed Brubaker en Michael Lark. De eerste verscheen oorspronkelijk als graphic novels bij AIT/Planet Lar en de tweede als miniserie bij DC Comics.

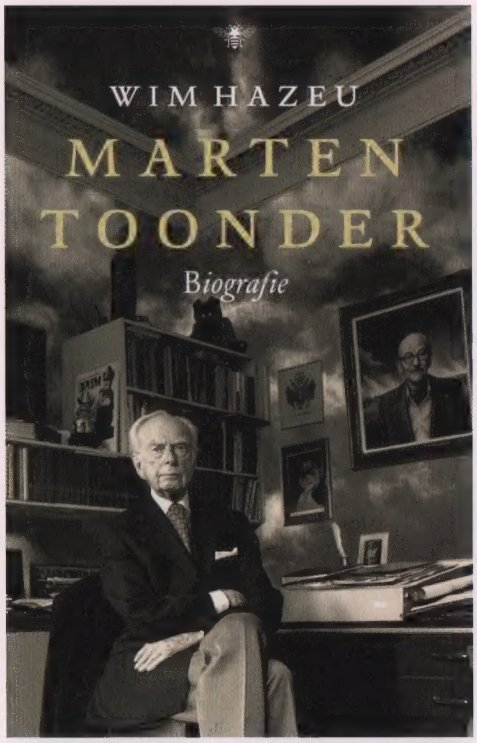

FOTO ANS NOLTEN

Marten Toonder
Een leven met vele facetten

RIK SANDERS

***Marten Toonder – Een biografie* van Wim Hazeu is 11 oktober 2012 gepresenteerd in het Letterkundig Museum in Den Haag. Hazeu kreeg in 2006 van uitgeverij De Bezige Bij de opdracht voor het beschrijven van het levensverhaal van Marten Toonder.**

In de biografie, een kloek boekwerk van 736 pagina's, komt naar voren dat Toonder een man was met een gespleten karakter: hij had een zakelijke directheid maar kon ook vluchten in de fantasie. Hij sprak in versluierende taal, ook om zijn onzekerheid te verbergen.

In zijn speech gaf Hazeu een korte toelichting op de biografie. Een kenmerkende aanpak, die hij ook in andere levensbeschrijvingen van onder meer J.J. Slauerhoff en Simon Vestdijk hanteerde, is gedetailleerdheid. Niet dat hij niet selecteert, maar bij datgene wat hij beschrijft zijn de details sfeerbepalend.

Hij pikte er in zijn toelichting een aantal thema's uit, zoals Toonders belezenheid. In zijn bibliotheek vond Hazeu naast de Bijbel romans als *De kleine Johannes* (Van Eeden), *Wachten op Godot* (Becket), *Alice in Wonderland* (Carroll), *The Hobbit* (Tolkien), *1984* (Orwell) en *Brave New World* (Huxley) maar ook boeken van Walter Scott, Edgar Allan Poe en Jules Verne (met de tekeningen van Gustave Doré die Toonder inspireerden).

In het *Bommel*-verhaal *De andere wereld* beklaagde bediende Joost zich tegenover Heer Ollie dat hij *Het slot* van

RECHTSBOVEN - Biograaf Wim Hazeu.

RECHTS - Werk van Toonder dat te zien is op de expositie *Een dubbel denkraam*.

Oorspronkelijk was het de bedoeling dat violist Theo Olof, die afgelopen mei de verkiezing tot Heer van Stand won, het eerste exemplaar van *Marten Toonder – Een biografie* (ISBN 978-90-234-7318-3, prijs €29,90) in ontvangst zou nemen. Toonder-liefhebber Olof overleed echter op 9 oktober jongstleden. Hazeu stond in zijn toespraak even stil bij de dood van zijn vriend. Na het slot nam Toonders pleegzoon Paul Hellmann, die in 1947 op twaalfjarige leeftijd in Bussum in het gezin werd opgenomen, de honneurs waar en kreeg hij het eerste exemplaar aangeboden.

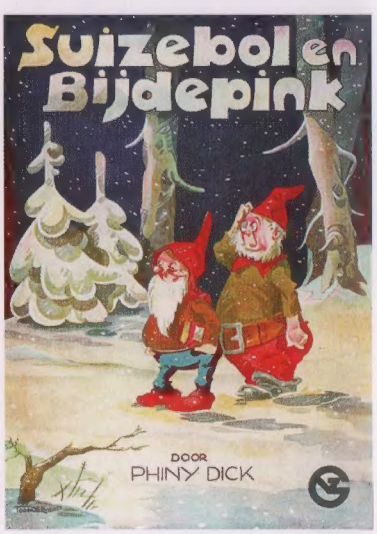

FOTO ANS NOLTEN

Heer Bommel en Tom Poes in het Pantheon van het Letterkundig Museum.

FOTO ANS NOLTEN

FOTO ANS NOLTEN

Franz Kafka niet zo heel boeiend vond, waarop Bommel zei: 'Je moet ook geen boeken lezen boven je stand.'
Een belangrijk thema in het boek is de familieclan, vertelde Hazeu. Dit thema stipte hij al eerder aan tijdens een presentatie op De Stripdagen afgelopen maart dit jaar in Gorinchem. Die clan bestond uit vader en moeder Toonder, zijn broer Jan Gerhard en zijn vrouw Phiny Dick. Hij gaf mensen uit zijn nabijheid vaak de indruk dat zij ook tot de vaste kring van ingewijden behoorden, maar veel vrienden had Toonder toch niet, constateert Hazeu.
Hij had een bijzonder goede band met zijn vader, ondanks dat die als zeeman vaak uit varen ging. Toonder voerde in de strips regelmatig uitdrukkingen ('Zoals mijn goede vader zei ...') van zijn vader op en het personage Wal Rus is een eerbetoon. Toonder senior kwam overigens na de Tweede Wereldoorlog op de studio's werken, bemoeide zich met zakelijke beslissingen en bedacht soms zelfs plots voor verhalen. Dit, terwijl vader Toonder niet bijster gelukkig was met het plan van zijn zoon om tekenaar te worden, vertelde Hazeu. Hij nam hem in 1931 mee op een zeereis naar Argentinië. Daar zou zoon Marten wel op andere gedachten komen, was zijn idee. Maar dit had een averechtse werking. Tijdens de reis tekende Toonder junior dat het een lieve lust was en in Argentinië maakte hij kennis met het werk van striptekenaar Dante Quinterno. Daar raakte hij zeer van onder de indruk en dit versterkte zijn streven om tekenaar te worden.
Op welk personage uit de 177 Bommel-verhalen leek Marten Toonder het meest, vroeg Hazeu zich tijdens het schrijven af. Was het de vindingrijke, doch argwanende Hocus Pas, of de zorgeloze Wammes Waggel, een favoriet van Toonder zelf? Uiteindelijk kwam hij tot de slotsom dat Toonder het meest op Ollie B. Bommel leek, waarbij broer Jan Gerhard eigenlijk de rol van Tom Poes speelde. 'Heer Bommel is net als Marten nooit meester van de situatie. Hij vraagt uiteindelijk Tom Poes om raad, net als Toonder dat constant aan Jan Gerhard vroeg. Toonder leek zeker van zijn zaak, maar hij was een onzeker iemand.'
Door die twijfel heeft hij zijn twee ambities nooit waargemaakt, stelt Hazeu vast: de oprichting van een 'Walt Disney-

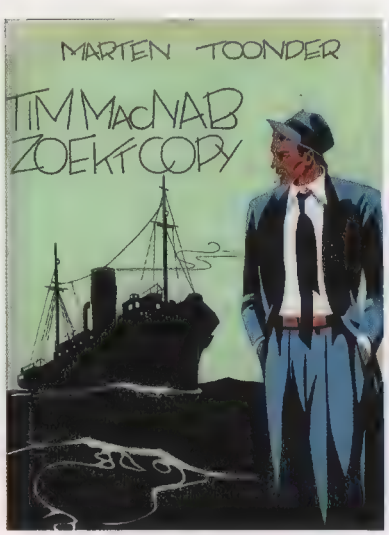

GEHEEL BOVEN - Wim Hazeu overhandigt het eerste exemplaar van zijn biografie aan Toonder-pleegzoon Paul Hellmann die in 1947 in de familie werd opgenomen. De moeder van Hellmann was een nichtje van Phiny Dick, de vrouw van Toonder. Zijn joodse vader was in de oorlog omgekomen.

BOVEN - Na afloop van de presentatie van de biografie praat Jan Kruis, die als freelance medewerker ooit wel eens met Toonder een samenwerking is gestart die op niets is uitgelopen, met twee 'echte' studiomedewerkers: Dick Matena en Thé Tjong Khing.

FOTO ROEL VISSER

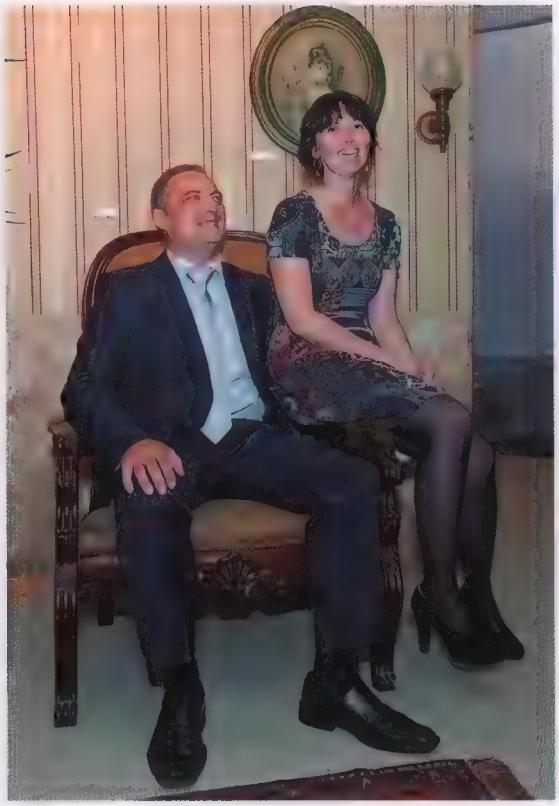

FOTO ANS NOLTEN

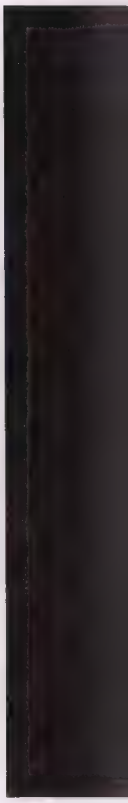

BOVEN - De werkkamer van Marten Toonder, nagebouwd op de expositie *Een dubbel denkraam* in het Letterkundig Museum.

RECHTSBOVEN - Kleinkinderen Milou en Erwin op de originele stoel van opa uit Ierland.

ONDER - Affiche van de tentoonstelling.

studio van Europa' en het maken van een eigen tekenfilm. 'Toonder had een neus voor talent, maar onderhield zijn tekenstal slecht. Hij zat vier, vijf dagen in de week thuis in zijn werkkamer, in zijn andere wereld. Zo bouw je geen studio op.' Volgens Hazeu was het zijn broer die hem ten slotte adviseerde om op te houden met 'de zaak' en zich volledig met het maken van strips bezig te houden. Toonder, die ook weinig op had met de reclamefilms die de studio op dat moment vervaardigde, luisterde ernaar en vertrok naar Ierland.

Ook het maken van een tekenfilm werd voor Toonder een teleurstelling. De tekenfilm *Als je begrijpt wat ik bedoel* boekte in 1983 succes, maar was eigenlijk de productie van Rob Houwer en Harrie Geelen. Toonder vond het geen geslaagde film en moest er niets van hebben.

Hazeu kon voor het schrijven van de biografie putten uit veel bronmateriaal dat Toonder privé had bewaard. Daarnaast heeft hij vele gesprekken gevoerd met familieleden, waaronder zoon Eiso Toonder, vrienden, kennissen, tekenaars, studiomedewerkers, Bommelkenners, uitgevers en andere zakelijke partners, en de nodige secondaire literatuur geraadpleegd. Toonders autobiografie gebruikte Hazeu om sommige ideeën en sfeerbeschrijvingen te toetsen, want betrouwbaar is dit levensverhaal niet te noemen. 'Toonder loog de waarheid op een schitterende manier. Dat past ook in zijn opvatting van een autobiografie. Daar moet je fictie van maken, anders wordt het saai.'

rik.sanders@stripschrift.nl

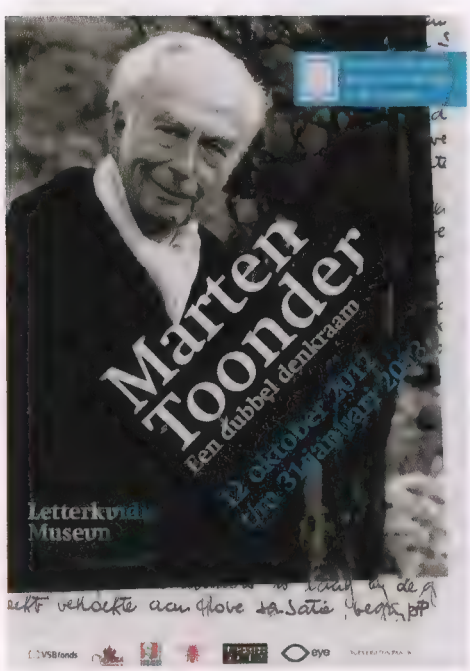

Een dubbel denkraam naast Den Haag Centraal

Donderdagmiddag 11 oktober vond in het Letterkundig Museum in Den Haag de opening plaats van de Toonder-tentoonstelling Een dubbel denkraam. *Gevolgd door de presentatie van* Marten Toonder – Een biografie *van Wim Hazeu. Een spectaculair hoogtepunt van het Toonderjaar dat zich kenmerkte door vele boekuitgaven, een musical, exposities en diverse andere evenementen.*

Omdat Toonder een complexe man was vol tegenstrijdigheden kreeg de expositie in het Letterkundig Museum de titel Een dubbel denkraam *mee. De grootmeester die, zoals directeur Aad Meinderts van het museum vertelde, als enige tekenaar opgenomen is in het Pantheon van het museum omdat zijn invloed op de Nederlandse taal en cultuur zo groot is. Dit Pantheon is een zaal met beelden en schilderijen waar de bezoekers kennis kunnen maken met honderd belangrijke auteurs uit de Nederlandse literatuurgeschiedenis.*

Voor het inrichten van de tentoonstelling stond de nalatenschap van Toonder ter beschikking die sinds vorig jaar in het archief van het Letterkundig Museum is ondergebracht. Volgens conservator Daan Cartens is de expositie niet zozeer een striptentoonstelling maar legt het de nadruk op Toonder als schrijver. Toch is er veel interessant tekenwerk te zien. Een

FOTO ANS NOLTEN

FOTO ANS NOLTEN

dubbel denkraam *toont Toonders relatie met zijn familie en de invloed die echtgenote Phiny Dick op zijn ontwikkeling als kunstenaar had. Er is aandacht voor het werk tijdens de Tweede Wereldoorlog, zijn levensbeschouwing, de periode in Ierland en zijn maatschappijkritiek. In de expositieruimte is zelfs een schoorsteen van een ouderwetse stoomboot nagebouwd waarin een reconstructie van Toonders werkkamer uit zijn jeugd is ondergebracht. De vader van Toonder was immers kapitein op de grote vaart en werd op de studio Kappie genoemd. In de uitschuifbare laden van het bureau is zeldzaam tekenwerk uit de jeugd van Toonder te zien.*

Opmerkelijk uit zijn beginperiode is ook een exemplaar van het zogenaamde Dievenboek *met uitgeknipte strips en illustraties die hij in de jaren 1930 als inspiratie voor zijn tekenwerk bij de Rotogravure in Leiden gebruikte. De tentoonstelling eindigt met het laatste plaatje van het Bommel-verhaal* Het einde van eindeloos, *een foto van een Iers landschap en een bruin geschilderde Toonder-boom waar de werkkamer van Toonder in Ierland is nagebouwd. Er staat een echte Toonder-stoel en het originele bureau uit zijn Ierse werkkamer. Voor het ontwerp en uitvoering van de expositie werd het Haagse bureau Vorm Vijf aangetrokken. De kosten bedroegen ongeveer €100.000, met een substantiële bijdrage van het VSB-fonds.*

Speciaal voor de tentoonstelling verstripte Erik de Graaf in zes tekeningen het levensverhaal van de geestelijk vader van Olivier B. Bommel en Tom Poes. Het Letterkundig Museum bundelde de tekeningen. Maar er werden die donderdagmiddag 11 oktober nog meer interessante uitgaven gepresenteerd. Uitgeverij De Bezige Bij toonde Marten Toonder – Schrijversprentenboek *(ISBN 978-90-234-7382-4). Het is samengesteld door Klaas Driebergen in samenwerking met het museum en bevat foto's, schetsen en ander documentatiemateriaal. Voor stripliefhebbers een interessante uitgave. Ook lanceerde De Bezige Bij de aangepaste editie van het Toonder-verhaal* De bovenbazen *die dit jaar in* NRC Handelsblad *verscheen en door twintig tekenaars is verbeeld.*

De tentoonstelling Een dubbel denkraam *in het Letterkundig Museum in den Haag loopt tot en met 31 januari 2013. Het museum organiseert nog tal van Toonder-activiteiten. Zo is er op 9 december een lezing van biograaf Wim Hazeu en vindt er op 9 en 16 december een Toonder-familiedag plaats met diverse workshops voor kinderen.*

Op 27 januari 2013 volgt in ieder geval nog de Toonderjaar Slotmanifestatie. HvB

Meer info: www.letterkundigmuseum.nl

LINKSBOVEN - Deel van het decor voor de Toonder-tentoonstelling in het Letterkundig Museum. Het ontwerp is van het Haagse bureau Vorm Vijf.

LINKS - Uitgever Hans Matla (links) en filmproducent Gerrit Visscher (rechts) van Cine/Vista, de culturele tegenhanger van John de Mol, bekijken op de expositie tekeningen van Marten Toonder.

GEHEEL BOVEN - Omslag Schrijversprentenboek van Klaas Driebergen.

BOVEN - Omslag van Joost Swarte voor een nieuwe versie van *De bovenbazen* (De Bezige Bij).
Een twintigtal tekenaars maakte een moderne interpretatie van het beroemde *Bommel*-verhaal.
De voorpublicatie stond in *NRC Handelsblad*.

Erik de Graaf zet Toonder in beweging

RIK SANDERS

Op de tentoonstelling *Een dubbel denkraam* in het Letterkundig Museum in Den Haag zijn in een opstelling zes opvallende illustraties te zien over belangrijke thema's in het leven van Marten Toonder. Niet alleen verbeelden ze het thema van de expositie, ook zit er beweging in de tekeningen. Bezoekers die er langs lopen zien een magisch effect omdat er details in 3D veranderen. Maker ervan is Erik de Graaf, auteur van strips als *Scherven* en *Verzamelde herinneringen*.

BOVEN - *De Bommelsaga*, één van de zes tekeningen van Erik de Graaf in *Een dubbel denkraam*. Marten Toonder, met op het behang zijn acteurs die ieder van een eigen karakter zijn voorzien.

Het Letterkundig Museum heeft de basisillustraties van Erik de Graaf gebundeld in de uitgave *Een dubbel denkraam – Marten Toonder – Een hommage*. De korte teksten bij de tekeningen zijn van Dick Welsink. Aan De Graaf de vraag hoe hij bij de tentoonstelling *Een dubbel denkraam* betrokken is geraakt.

Erik de Graaf: Een kennis van mij werkt bij het museum. Zij belde mij eind 2011 op met de mededeling dat er na de zomer van 2012 een grote Toonder-tentoonstelling stond gepland en dat de samenstellers iets met strips wilden doen. Het museum kende de stripwereld echter niet goed. Of ik iemand kende? Het klonk mij interessant in de oren en ik schoof mezelf als kandidaat naar voren. Ik heb vervolgens wat werk opgestuurd en daar waren ze enthousiast over. We kwamen al snel tot de conclusie dat ik niet zou gaan werken in een Toonder-achtige tekenstijl maar in mijn eigen, meer klare-lijnstijl. Dat voorkomt ook dat mensen een vergelijking gaan trekken met het werk van Toonder.

Hoe zijn jullie op het idee van die zes thema-illustraties uitgekomen?

Het museum vroeg mij eerst het leven van Marten Toonder te verstrippen. Een onmogelijke opdracht om dat in een klein jaar te realiseren. Omdat op de expositie een aantal thema's centraal staat met als rode draad 'Een dubbel denkraam' zijn we hierop gaan voortborduren. We besloten om zes thema's in een beeldvertelling uit te vergroten: zijn jeugd in Rotterdam, de Toonder Studio's in de Tweede Wereldoorlog, zijn taalvernieuwing, zijn maatschappijkritiek, de Bommel-saga en het leven in Ierland.

En die rode draad van dat dubbele denkraam?

Zoals ook uit de biografie van Wim Hazeu naar voren komt, was Toonder een man met twee gezichten: schrijver en tekenaar, zakenman en artiest, kluizenaar en acteur, realist en magiër, Nederlander en Ier, charmant en bot, een open en gesloten boek. Ik heb in elke tekening een binnenwereld gecreëerd met een venster, of in de lijn van Toonder een denkraam naar een con-

RECHTS - De tekening van het thema 'Toonder Studio's in WO II' voor de expositie *Een dubbel denkraam* in drie stappen. Met behulp van een lenticulaire printtechniek ontstaat er beweging in de tekening. Zoek de 7 verschillen!

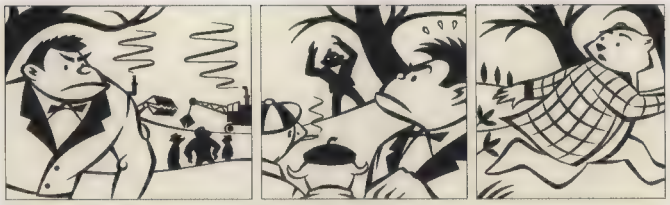

trasterende buitenwereld. Bij voorbeeld de tekening over Toonders voorliefde voor de natuur in strakke, lichte kleuren met een denkraam naar een donkere omgeving waarbij geld de doorslag geeft. Ik heb de tekening ook zo vormgegeven dat het lijkt op een opengeslagen pagina in een boek over zijn leven.

Ken je het werk van Toonder goed?

Ik heb vroeger wel het één en ander gelezen, maar ik was geen enorme fan. Ik heb me dus eerst moeten verdiepen in zijn werk en zijn leven. Toonder bleek een fascinerende man die veel bereikt heeft en een inspiratiebron is geweest voor velen. Maar hij was ook een moeilijke man en niet altijd even prettig in de omgang. Dat bleek bij voorbeeld uit de gesprekken die ik met Wim Hazeu voerde.

De platen op de tentoonstelling zijn anders dan die in de bundel. Ze lijken wel te bewegen.

Klopt! We zochten naar een manier om mijn platte tekeningen te laten aansluiten bij de ruimtelijke opzet van de expositie. De platen zijn geprint op 100 x 70 cm in een lenticulaire techniek, waardoor er een magisch effect ontstaat: sommige details veranderen wanneer je langs de illustraties loopt. Denk maar aan zo'n ouderwetse 3D-kaart met een vrouw die naar je knipoogt als je hem kantelt. Het is een techniek waarbij drie haast identieke tekeningen in laagjes op elkaar worden gedrukt.

Ik heb bij voorbeeld een tekening gemaakt over Toonder in de oorlog die een spotprent van Hitler tekent. Loop je er in het museum langs dan zie je die tekening veranderen van schets tot eindresultaat. Ook roept er een Duitse soldaat 'Hände hoch' en gaan de zoeklichten van het afweergeschut heen en weer. Op een andere tekening zie je de pijp van Heer Bommel op een Tom Poes-poef liggen. Loop je er langs, dan komt er rook uit de pijp.

Zo zitten er in elke tekening diverse magische details, zoals een lampje in de studio's dat aan gaat, een prullenbak die steeds voller raakt met proppen papier en vleermuizen die naar je toe vliegen.

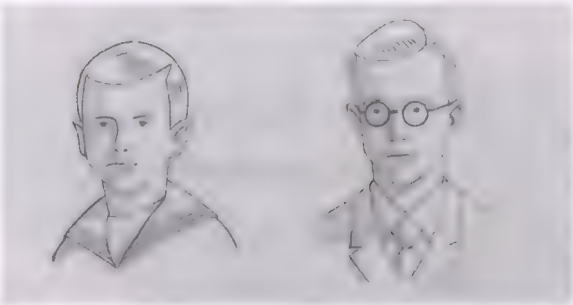

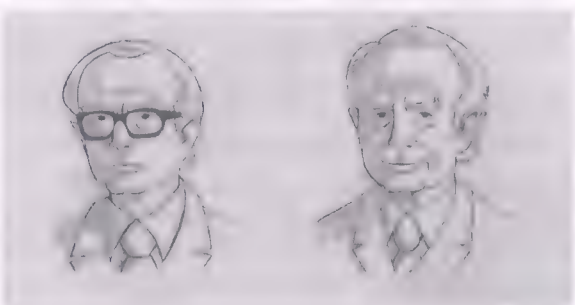

BOVEN - Erik de Graaf nam vijf stroken voor zijn rekening van de *Bovenbazen*-remake. Dit zijn De Graafs eerste en laatste bijdragen.

LINKS - Schetsen die Erik de Graaf maakte van Marten Toonder in verschillende leeftijdsfasen. Hij wilde op deze manier Toonder in de vingers krijgen.

Je laat het leven van Toonder dus eigenlijk bewegen?

Ja. Wat extra leuk is, is dat rondleiders in het museum die details gebruiken om aan bezoekers bepaalde informatie over Toonder toe te lichten. Zoals over een boek over het metafysische concept Tao. Toonder was daarin geïnteresseerd en dat boek heb ik in een tekening verwerkt.

In de bundel konden zulke effecten helaas niet gerealiseerd worden. Dat werd te duur. Daarom heb ik in het boekje de vensters naar de buitenwereld uitgestanst. Dat geeft ook een ruimtelijk effect.

rik.sanders@stripschrift.nl

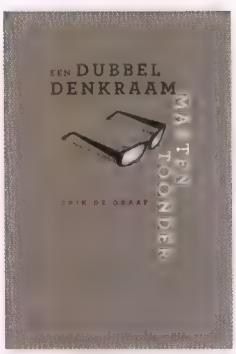

BOVEN - Omslag van *Een dubbel denkraam* van Erik de Graaf. De verstripping in zes plaatjes van het leven van Marten Toonder. Een uitgave die speciaal voor de tentoonstelling is gemaakt.

Piëzografie

De uitgave Een dubbel denkraam – Marten Toonder – Een hommage *(geen ISBN, €7,50) is verkrijgbaar in de museumwinkel of via* erikdegraafcomics@gmail.com *bij de auteur. Tevens kunnen de illustraties worden besteld als piëzografie (70 x 50 cm), genummerd en gesigneerd.*

Meer info: www.erikdegraafcomics.blogspot.nl

FOTO ERIK VAN DER HOEVEN

Gijs Kast tekent het liefst gewone mensen

ERIK VAN DER HOEVEN

BOVEN - Het is altijd koel in het atelier van Gijs Kast.

'Mag ik een foto van u maken?' Dat vroeg illustrator Gijs Kast, in zijn beste Turks, aan inwoners van Istanbul. Hij verbleef anderhalf jaar in de miljoenenstad aan de Bosporus en portretteerde de bewoners. Het resultaat is *Basibos*, een kleurrijk album over gewone mensen in een wereldstad.

Gijs Kast, die eigenlijk Gijs Huijgen heet, werd geboren in Weert (1983). 'Huijgen is een lastige naam, veel mensen vergeten hem of schrijven het verkeerd. Kast is makkelijker, die naam onthoud je makkelijk.' Kast noemt zich illustrator, en ambachtsman, geen kunstenaar. Het 'vak' leerde hij op de Design Academy Eindhoven. Zijn eindwerkstuk was *Böhnhase*, een getekende zwarteberoepengids van bewoners van de achterstandswijk Doornakkers in Eindhoven waar hij toen woonde. Hij won er in 2009 de Dutch Design Award mee, in de categorie illustratie. De gids trok de aandacht, het portrettenboek werd omschreven als een alternatieve Gouden Gids. De auteur zelf geeft de voorkeur aan Grijze Gids. Al was het maar vanwege de kleur van het papier waarop hij tekende.

Hyperrealisme

De foto's die Kast neemt, tekent hij na in zijn atelier. 'Ik teken echte mensen, maar een tekening is wel mijn interpretatie. Ik benadruk dingen en vergroot ze uit. Een illustratie kan bijtend zijn.' Niet iedereen kan zijn hyperrealisme waarderen. Opdrachtgevers vragen hem vaak een tekening wat milder te maken. 'Dat was al direct zo. Mijn eerste betaalde tekening was voor kindertijdschrift *Okki*. Ik kreeg hem terug met: 'Dit is voor kinderen: Ome Bor moet wel lachen'.'

Vooral managers van BN'ers, die waken over het imago van hun baas, klagen. Die willen minder rimpels, zodat iemand minder oud lijkt. De manager van Edwin Rutten protesteerde toen Ome Willem een oude viespeuk leek, geen kindervriend.

Toch valt het in Nederland wel mee met de eisen die opdrachtgevers stellen. In het buitenland, en zeker in Amerika, liggen zaken veel gevoeliger. 'Ik maakte voor een magazine van de Amerikaanse sportzender ESPN een tekening met drie sporters. Het waren negers en grote namen in het honkbal en basketbal. Ze floten me terug, eisten dat ik tekeningen veranderde.' Hij maakte er geen principekwestie van. 'Ik heb de neiging dingen af te raggen. Als een opdrachtgever dat vraagt, dan gum ik een paar lijntjes weg.'

ONDER - *Okki* wilde lachende gezichten.

Basibos

Kasts illustraties hebben een plek verworven in Nederlandse kranten en tijdschriften. Hij tekent voor *Volkskrant Magazine, Het Parool, Vrij Nederland* en *Psy. De Volkskrant* maakte een special over twintigers. Hij mocht de portretten maken en de omslagtekening, dat werd Hanna Bervoets. Onlangs kwam hij de schrijfster tegen bij een presentatie. ''Jij was mijn eerste covergirl', zei ik. Dat moest ik toen wel even uitleggen.' In *Het Parool* illustreerde Kast een rubriek in het mediakatern: 'Heimelijke genoegens'. Voor specials doet de krant een beroep op zijn creativiteit en tekenkunst. Dat het pensioen vaak tegenvalt, illustreerde hij september 2012 met een ouder echtbaar in badpak in een opblaasbadje.

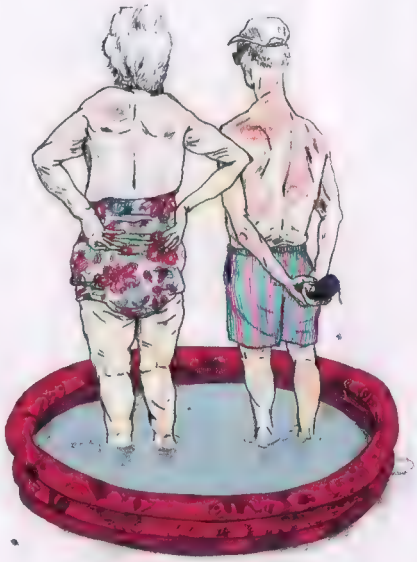

Gijs Kast zoekt naar een balans tussen opdrachten en vrij werk. Voor opdrachten tekent hij vaak BN'ers. In zijn eigen werk kiest hij voor gewone mensen, experimenteert hij, en zoekt hij naar nieuwe vormen en technieken. *Basibos* – Turks voor rondstruinen, afdwalen en letterlijk vertaald: leeghoofd – heeft daarvan enkele voorbeelden. Eén van de protagonisten, een textielverkoper, staat midden in een berg slipjes. Voor deze illustratie combineerde Kast een collage met de lingerie en een tekening. Met Photoshop maakte hij de montage. Ook met linosnedes maakt Gijs Kast achtergronden die hij met de computer inmonteert. Hij maakt dankbaar gebruik van de computer, maar voor hij de computer gebruikt komt alles eerst met potlood en pen op papier.

Toen zijn vriendin naar Turkije vertrok om onderzoek te doen, ging Kast haar achterna. Maar zij ging naar Ankara, hij naar Istanbul. Met steun van het Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst (BKVB) startte hij zijn project. Als een soort niet-officiële *'artist in residence'*.

Basibos kwam op een vergelijkbare manier tot stand als *Böhnhase*. Kast zocht in de omgeving van zijn woning interessante mensen. 'Ik zat in een buurt die op de grens lag. Vijf minuten de heuvel af kwam ik in een oude stadswijk met nauwe straten, veel straathandelaren en arme mensen. Als ik vijf minuten de heuvel op liep kwam ik in een wijk met grote, dure villa's en een winkelstraat waar de PC Hooftstraat een puntje aan kan zuigen.' Het contrast tussen arm en rijk was op straat duidelijk zichtbaar. Dat is terug te zien in het boek. Vaak ging Kast zonder duidelijke bestemming de straat op. Hij dwaalde wat, Basibos. Keek rond op straat, op markten en bazaars. Soms kreeg hij tips ergens eens te gaan kijken. De meeste mensen die hij aansprak, zeiden vlot 'ja'. De armere mensen wat makkelijker dan de rijkere.

LINKS - **De pensioenmythe, voor Het Parool.**

LINKS - **Kindervriend Edwin Rutten en Hanna Bervoets opgepimpt tot covergirl.**

BOVEN - Trotse handelaar in ondergoed, uit *Basibos*.

Basibos

Kast
Harmonie 2012
ISBN 978-90-76168-41-8
Prijs €19,90
144 pagina's
Zwart/wit (sk)

De Turken waren verrast en gevleid dat hij Turks en geen Engels tegen ze sprak. De meeste waren trots dat hij ze op de foto wilde zetten.

In Nederland staan kramen niet zo vol. Handelaren in Turkije stallen vaak alles wat ze te koop hebben uit. Alsof ze er trots op zijn en zeggen: kijk eens wat je hier allemaal kunt kopen.

Het was er makkelijker om mensen aan te spreken dan in een Nederlandse probleemwijk. Het ging ook steeds beter. Het bleef bij het eenmalige contact en de eerste indruk. Even overwoog hij om zich te concentreren op enkele mensen. Bij Ali, een verkoper van kleine parfumflesjes, en een dandy in een te groot pak, wilde hij graag eens binnen kijken. Hij zag ervan af, omdat hij dan zoveel andere mooie indrukken zou moeten missen.

Werkplek

Na zijn studie in Eindhoven verhuisde Gijs Kast naar Amsterdam. De hoofdstad is volgens hem voor een professionele illustrator interessanter dan Eindhoven. Bovendien woonde zijn vriendin in Amsterdam. Eerst had hij een werkplek in Slotervaart en sinds een jaar of drie een atelier in de Rivierenbuurt, in een voormalige melkwinkel. Voor hij erin kwam, zaten er drie generaties melkhouders in het pand. Dat is te zien. Er is een stenen vloer en de wanden zijn tot stahoogte wit betegeld. Daardoor is het 's zomers altijd lekker koel. Nadeel is dat het 's winters moeilijk warm te krijgen is. De illustrator deelt het atelier met een vriend, een ontwerper van stoffen. Toen zij het pand betrokken kwam de buurt langs om te vragen wie ze waren, geen melkboer helaas, maar wat dan wel? Contact met de buren is er nu nauwelijks meer. Plannen om zijn nieuwe buren te portretteren zijn er evenmin.

Presentatie Basibos

Basibos verscheen half oktober in Nederland. Het werd ook gepresenteerd in Istanbul tijdens een literair festival. De ambassade en het Fonds voor de Letteren organiseerden dat samen. Voor de presentatie had Kast een aantal grote zeefdrukken van platen uit *Basibos* gemaakt. Of het boek ook in Turkije zal verschijnen? 'Er is een levendige cartooncultuur met vooral politieke tekeningen. Maar uitgevers die ook strips aanbieden, zijn er bijna niet.'

erik.van.der.hoeven@stripschrift.nl

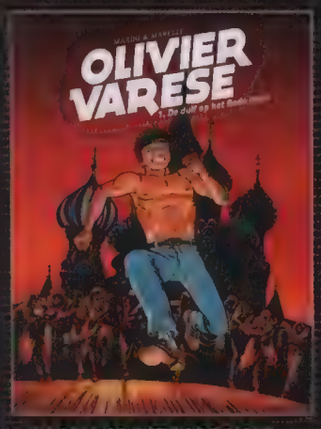

1. DE DUIF OP HET RODE PLEIN
48 pagina's kleur | hardcover
ISBN 978-90-5885-219-9

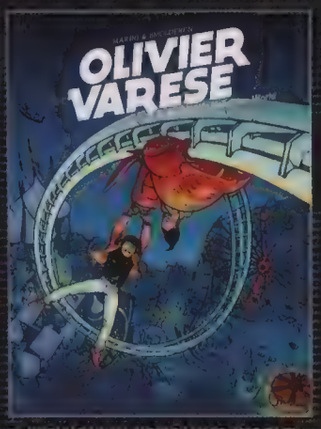

2. WELKOM IN KOKONINO WORLD
48 pagina's kleur | hardcover
ISBN 978-90-5885-177-2

OLIVIER VARESE

EEN MODERN AVONTUUR VAN
ENRICO MARINI

BEKEND VAN REEKSEN ALS
DE ADELAARS VAN ROME
EN **DE SCHORPIOEN**

IN VOORBEREIDING

VERSLAGGEVER ZONDER GRENZEN

DE OORLOG VAN ALAN

EEN UNIEK, PERSOONLIJK HISTORISCH DOCUMENT

96 pagina's zwart-wit | hardcover
ISBN 978-90-5885-406-3

96 pagina's zwart-wit | hardcover
ISBN 978-90-5885-425-4

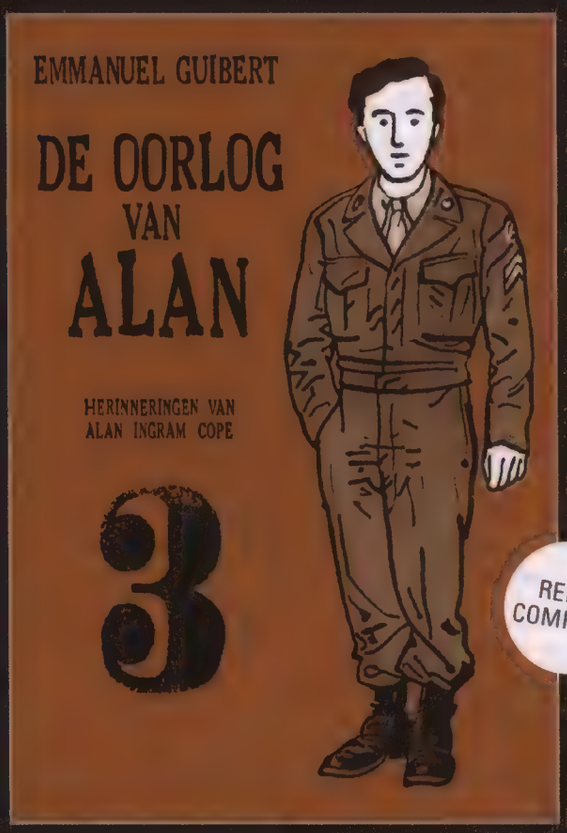

128 pagina's zwart-wit/kleur | hardcover
ISBN 978-90-5885-599-2

"Toen ik achttien jaar oud werd, zei Uncle Sam dat hij wilde dat ik me in een uniform zou hijsen om te gaan vechten met een figuur die Adolf heette. Dat heb ik gedaan."

verzamelcassette (ook
ISBN 978-90-5885-600-5

SILVESTER

© L'Association

Strips op de iPad een uitkomst

GER APELDOORN

Van het lezen van strips op mijn laptop kreeg ik pijn in mijn nek. Totdat ik de Marvel App van Comixology op mijn net aangeschafte iPad downloadde. Digitale strips hebben de toekomst!

RECHTSBOVEN – Een greep uit de *A vs X*-serie. De Phoenix Force keert terug naar de Aarde en veroorzaakt een strijd op leven en dood tussen de X-Mannen en de Avengers. Je moet erbij geweest zijn om het te begrijpen.

ONDER – Drie oude boekjes waar ik veel geld voor betaald heb, nu allemaal gratis op het internet. Net als het eerste deeltje van *Hellboy* via de app van Dark Horse.

Als eindredacteur van het stripblad *Eppo* ben ik mede verantwoordelijk voor de brievenpagina's. Het laatste jaar krijgen wij regelmatig brieven van mensen die willen weten of er plannen zijn om het blad digitaal uit te geven. Deze briefschrijvers vallen in twee groepen uiteen. Aan de ene kant heb je de diginieuwsgierigen, die graag willen weten of er een *Eppo*-app komt, omdat ze het best wel eens willen proberen. En aan de andere kant heb je de digifoben, die bij hoog en bij laag beweren dat we het niet hoeven te proberen omdat ze er toch nooit aan zullen beginnen. Nu gaat dit artikel niet over de vraag of er een iPadversie van *Eppo* komt. Voorlopig niet, en als dat wel zou gebeuren heb ik daar weinig over te zeggen. Dit artikel schrijf ik als iemand die recent een iPad heeft aangeschaft en door het gebruik van de Marvel App van Comixology volledig overtuigd ben geraakt van het nut en de toekomst van deze manier van strips verspreiden.

Vergelen

Van het begin van de jaren 1980 tot 2005 heb ik Amerikaanse comics vertaald voor uitgeverij Juniorpress. Ik ben opgegroeid met Europese strips, maar door het vertaalwerk kwam ik in aanraking met het beste wat de comicindustrie te bieden had. De meeslepende verhalen van Chris Claremont, de supersoaps van John Byrne, het gestileerde geweld in het werk van Frank Miller. Mijn favoriete schrijvers en tekenaars volgde ik naar andere uitgeverijen. Via John Byrne kwam ik bij Dark Horse terecht, waar ik *Hellboy* van Mike Mignola vanaf het begin heb gevolgd. Via Alan Moore kwam ik bij Vertigo, waar *Sandman* van Neil Gaiman en *Starman* van James Robinson grote indruk maakten. Zelfs de start van Image heb ik meegemaakt, al deed het schreeuwerige werk van de meeste tekenaars me daar weinig.
Wat ik maar zeggen wil is dat ik op zolder minstens vijf dozen vol met oude comics heb staan, waarvan het

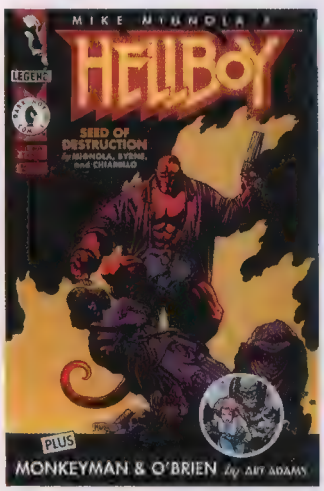

merendeel ondertussen vergeten is of als 'leuk van vroeger' bekend staat. En dan heb ik alleen die dingen bewaard waarvan ik dacht dat ik ze ooit nog eens herlezen zou.

Daarnaast raakte ik steeds meer geïnteresseerd in de Amerikaanse strips van de jaren veertig en vijftig van de vorige eeuw. Ik ben nooit een fan geweest van superhelden en dan zit je in de jaren vijftig goed. In dat door de meeste striphistorici vergeten decennium, waren de superheldenstrips zo goed als verdwenen en hadden plaats gemaakt voor westerns, oorlogstrips, romance-, crime- en horrorcomics. Het werk van uitgeverij EC is daarbij het meest bekend, omdat het voor een bepaalde generatie stripliefhebbers een bewijs is dat strips ook literair konden zijn. Maar ook de andere uitgeverijen konden er wat van. Ik raakte geïnteresseerd in het vroege werk van Marvel, de uitgeverij die toen nog Atlas heetten. Ook die staan nu onder m'n bureau te vergelen, maar dat heeft een andere reden.

Rechtenvrij

Want die vroege strips zijn niet alleen boeiend, ze zijn ook over het algemeen copyrightvrij en dat heeft als gevolg dat in de afgelopen jaren de hoeveelheid gratis verkrijgbare scans exponentieel is gestegen. Wie in dat soort dingen geïnteresseerd is, moet eens naar The Digital Comic Museum *(www.digitalcomicmuseum.com)* gaan. Daar vind je vrijwel alle copyrightvrije comics uit de jaren vijftig, per uitgeverij gesorteerd. Laat een berichtje achter op het forum en je bent lid en kunt net zoveel downloaden als je wilt. Al die digitale comics zijn niet alleen een stuk goedkoper dan de echte boekjes (en ze vallen niet uit elkaar, wat de exemplaren die ik me kan veroorloven altijd wel doen), ze nemen ook veel minder plaats in op zolder – een overweging die met de jaren steeds zwaarder gaat tellen.

Als ik verzamelaars op The Digital Comics Museum wijs, reageren ze meestal met 'Ik hou gewoon niet van het lezen van strips op de computer'. En hoewel de financiële argumenten voor de echte fan van doorslaggevende aard kunnen zijn, begrijp ik wel wat ze bedoelen. Het formaat van de gemiddelde computer leent zich niet goed voor comics. Als je een hele pagina tegelijk wilt zien, is het te klein en als je gaat inzoomen moet je voortdurend op- en neerscrollen en zie je de hele pagina niet. En daar komt bij dat ik toch te vaak met een computer op m'n schoot zit en dat m'n nek daar steeds meer moeite begint te krijgen. Vandaar dat ik een iPad kocht om te kijken of ik dáárop mijn groeiende verzameling digitale comics beter zou kunnen lezen. In ieder geval houd je zo'n netbook makkelijker in je hand terwijl je leest en dat zou op z'n minst een stuk minder zwaar moeten zijn voor je nek.

Swipen en antiswipen

Nou, dat viel mee en dat viel tegen. Een iPad is zwaarder dan je denkt en hem een hele tijd met één hand omhoog houden is eigenlijk niet mogelijk. In de praktijk leg je hem toch op je schoot en gebruik je je handen om hem te kantelen. Het bladeren en scrollen gaat wel een stuk makkelijker, wat de leeservaring veel soepeler maakt. Natuurlijk is de iPad kleiner dan het formaat van de meeste comics, maar omdat het beeld vrij scherp is en er gewerkt wordt met een vorm van backlight, kun je een hele pagina gewoon als hele pagina bekijken. Mocht je dichterbij willen gaan, dan doe je dat met de omgekeerde knijpbeweging (het swipen) van duim en wijsvinger. Je kunt zien dat het apparaat door Apple in samenwerking met de grote stripuitgeverijen is gemaakt. Maar om nou te zeggen dat het de leeservaring van een echte comic vervangt...?

Voor een verzamelaar als ik, die veel wil lezen, is het echter een uitkomst. De hardcore papierverslinder krijg je er niet mee om. Zeker niet voor de Europese strip, die nog

BOVEN – De Hulk van Lee Weeks is het er niet mee eens.

BOVEN, VAN LINKS NAAR RECHTS –

• In de reeks *AVX: VS* wordt alleen maar gevochten. Geen plot, alleen gevechten.
In deel 3 treffen Thing en Colossus elkaar op de maan.

• De legendarische Thor door de al even legendarische Walt Simonson.

eens een slag groter is dan de Amerikaanse comics en dus op de iPad alleen maar per halve pagina gelezen kan worden. Tekenaars als Hermann, die over het algemeen op drie stroken werken, kunnen het wel vergeten. Om nog maar niet te spreken van Giraud/Moebius, met zijn neiging om ballonnetjes buiten het kader in de onder- of bovenliggende stroken te laten lopen.

Knap gedaan

Dit was de stand van zaken tot ik deze zomer de Comics App van Marvel downloadde. Nou zou ik dat uit mezelf nooit doen, maar ik had een aantal deeltjes gekocht van de nieuwe miniserie *Avengers vs The X-Men* en daar werd een gratis download bij gegeven. Met behulp van een code achterin de comic kon je het hele boekje reserveren en naar je iPad laten stralen. Omdat ik op vakantie ging en geen zin had om een stapel losse boekjes mee te slepen, zette ik de hele serie op mijn tablet en dacht er niet meer aan tot ik op de eerste avond in Limoges mijn tablet aanzette en de comic begon te lezen. De app van Marvel gebruikt een speciale techniek, waarbij je niet van pagina naar pagina leest, maar van plaatje naar plaatje. Met behulp van maskers worden de plaatjes van elkaar geïsoleerd en per stuk optimaal uitvergroot. Als je een plaatje hebt gelezen, druk je op het scherm en het volgende plaatje verschijnt. De aanpassing aan de iPad is dus niet gedaan door de tekenaar, maar door een grafisch medewerker die de lezer met een loep over de pagina laat

bewegen. Het unieke hieraan is dat je dus echt een strip leest en geen speciaal voor de iPad gecreëerde gemankeerde tekenfilm. De plaatjes kunnen allerlei vormen hebben, het masker past zich aan. En soms, als je een langer plaatje hebt waarbij één personage een vraagt stelt en de ander een antwoord geeft, begin je bij de vraagsteller en zoom je daarna uit naar het antwoord.

Knap gedaan – maar hoe knap realiseerde ik mij pas toen mijn kinderen me vroegen wat ik aan het doen was. 'Ik lees de X-mannen op de iPad.' Ze waren meteen geïnteresseerd. 'Zal ik een stukje voorlezen?' Mijn kinderen van 14 en 18 jaar oud, en genoeg bedreven in Engels, kwamen naast me zitten en ik zette m'n meest pompeuze stem op om het superheldengeweld eer aan te doen. Vanaf het eerste moment waren ze geboeid. En dan teken ik erbij aan dat ze tot nu toe nog nooit in comics of superhelden geïnteresseerd waren geweest. 'Mag ik de rest ook lezen?', vroeg mijn dochter. En voor ik het wist had ze de hele serie uitgelezen en vroeg ze of er meer was. 'Ik heb nog een paar losse comics meegenomen, waar ik geen iPadversie bij heb gekregen. 'Nee, laat maar. Ik wil het op de iPad lezen.' M'n zoon is nog steeds een puber, dus die deed of het hem allemaal niet zo erg kon boeien, maar aan het eind van de week had hij ze ook allemaal uit.

BOVEN – Broeder tegen broeder, met een paar draken erbij voor de lol.

ONDER – Voorbeeld uit *A vs X 4*: De constant v erschuivende panels van John Romita Jr. zorgen voor veel dynamiek.

Tussen de plaatjes kijken

Natuurlijk wilde ik weten waarom, en natuurlijk konden ze dat niet zeggen. Ik heb er nog eens goed naar

gekeken en kwam tot de conclusie dat het niet alleen aan de kwaliteit van *Avengers vs The X-Men* kan liggen. De app die Comixology voor Marvel en alle andere grote Amerikaanse uitgeverijen ontwikkelde, speelt minstens een evengrote rol. In de jaren 1990 heeft de Amerikaan Scott McCloud al betoogd dat de essentie van de strip ligt in wat er tussen de plaatjes gebeurt. Als de lezer van het ene plaatje naar het andere springt, maakt hij zelf het verhaal af, zoals wij ook in onze dromen in feite van los voorbijschietende beelden een verhaal maken.

Dit is de geheime kracht van de strip, het feit dat de lezer zelf het verhaal (af)maakt. De plaatje-naar-plaatje-modus maakt van die essentiële stap een fysieke handeling. De lezer bepaalt wanneer het volgende plaatje moet worden getoond en als hij wil, kan hij zelfs achteruit. Daarmee wordt de lezer de strip ingezogen en kan het verhaal niet meer neerleggen, zoals hij in games ook tegelijkertijd de motor en de bijrijder is. Of comics op deze manier blijven bestaan is natuurlijk ook van andere dingen afhankelijk – de prijs van de tablets, het hoge percentage dat providers als Apple vragen voor het doorgeven van het materiaal – maar als je een apparaat hebt ontwikkeld dat bij gebruik nieuwe lezers (zoals mijn kinderen) binnen de kortste keren enthousiast weet te krijgen en tegelijkertijd de essentie van de stripervaring in digitale vorm weet te vangen, dan geloof ik dat je echt mag zeggen dat we de toekomst hebben gezien.

Plaatje-naar-plaatje-model

Wat betekent dit nu? Nou, voor de gemiddelde verzamelaar zou ik zeggen: probeer geen oordeel te hebben voor je de digitale strip in deze vorm hebt meegemaakt. Maar, uiteindelijk doet die verzamelaar er niet toe. Wij zijn de achterhoede, de bewakers van het verleden. Als de strip een toekomst heeft, dan is dat niet als oefening in nostalgie. En trouwens, het digitaal verzamelen van strips slaat nergens op. Wie een mooie rij boekjes op z'n plank wil hebben staan, zal nooit tevreden zijn met alleen een digitale versie. Sterker nog, op één of andere manier blijft het lezen op een iPad vluchtig en ik voel soms een zekere schroom een nieuwe comic te lezen omdat eh... ja, omdat hij weg is als ik hem uit heb. Aan de andere kant, wat heb ik aan al die comics die ik alleen gekocht heb om te lezen en die op m'n zolder staan te vergelen? Dan kan ik ze beter digitaal kopen voor de helft van het geld (importkosten meegerekend) en wat ik over hou gebruiken om af en toe een mooie bundeling te kopen. Want die komen er ook steeds meer.

Uitgevers die eraan denken hun bestand ook digitaal aan te bieden zou ik willen aanbevelen om eens goed naar het plaatje-naar-plaatje-model van Comixology te kijken. Volgens mij is dat nu de enige manier om strips naar de iPad te vertalen; al dat gedoe met halve pagina's en in- en uitzoomen slaat nergens op. Het heeft geen zin om je strips digitaal uit te brengen voor de verzamelaar. Die heeft toch liever papier. Het is belangrijker om een nieuwe leeservaring te creëren en daarmee een nieuw publiek te trekken. Ik denk eerlijk gezegd dat ik de nieuwe Hermann of de nieuwe *XIII* best wel via de App Store tot mij zou willen nemen als het op die manier gepresenteerd wordt.

En wat zou je zeggen van de mogelijkheid om al die integrale edities die wel in Frankrijk maar niet in Nederland verschijnen op deze manier goedkoop aan de man te brengen. De complete *Jeremiah* of de complete *John Difool* (met alle spin-offs); ik zou het aanschaffen. Bijkomend voordeel is dan dat je iedere strip pas koopt op het moment dat je deze gaat lezen en niet alvast in huis hoeft te halen op het moment dat deze uitkomt.

Natuurlijk gaat dit verhaal eerder op voor avontuurlijke dan voor komische strips. De variatie die ontstaat door de verschillende grootte van de plaatjes is een belangrijk deel van de aantrekkingskracht. *Sjors en Sjimmie* van Robert van der Kroft moet je niet plaatje voor plaatje gaan lezen op een iPad, dan weet je op een gegeven moment niet meer waar je bent. Maar die kunnen dan weer mooi digitaal per halve pagina worden uitgegeven, zoals met *Agent 327* al het geval is. Maar *Franka*... dat lijkt mij een twijfelgeval.

ger.apeldoorn@stripschrift.nl

ONDER – Ook Batman Annual 1 van Romano Molenaar is op de Ipad verkrijgbaar.

Lieve lezers...

...de Indiase cartoonist Aseem Trivedi werd in september gearresteerd omdat hij India in een cartoon had afgebeeld als verkrachtingsslachtoffer. Waarschijnlijk een voorwendsel, want Trivedi irriteert de Indiase autoriteiten al jaren met een cartoonbeweging tegen de corruptie in zijn land.

Hem hangt een gevangenisstraf boven het hoofd. De Cartoonists Rights Network International heeft hem de 'Courage in Editorial Cartooning Award' toegekend. Trivedi krijgt die samen met zijn Syrische vakbroeder Ali Ferzat, die in de zomer van 2011 afschuwelijk werd mishandeld door agenten van president Bashar al-Assad.

Die braken zijn handen en sloegen hem in elkaar, maar Ferzat leeft tenminste nog. De Palestijnse cartoonist Naji Salim al-Ali moest zijn kritische houding ten aanzien van de Israëlische en Palestijnse autoriteiten bekopen met de dood.

Vlak voor Khalid Gueddar naar Nederland kwam voor het programma over Arabische strips en cartoons tijdens Stripdagen Haarlem, was ook hij gearresteerd in zijn thuisland Marokko wegens het beledigen van de islam. Drie jaar eerder kreeg hij het ook al aan de stok met de autoriteiten, omdat hij een neef van de Marokkaanse koning te kakken had gezet.

Niet alleen in warme bozemannenlanden worden cartoonisten vervolgd of moeten ze zelfs voor hun leven vrezen. Tegenwoordig zijn ook in het vrije Westen cartoons over bepaalde onderwerpen taboe. De Deense cartoonist Kurt Westergaard en de Zweedse cartoonist Lars Vilks overleefden allebei een moordaanslag nadat ze de islam in een cartoon op de hak hadden genomen.

Ook in Nederland heeft een cartoonist een hoge prijs moeten betalen voor zijn grappen over moslims en de islam. Gregorius Nekschot heeft een nacht in een politiecel moeten doorbrengen vanwege het tekenen van cartoons.

De enige Nederlandse striptekenaar, die daartegen ageerde, was Martin Lodewijk. Verder hield iedereen – ie-der-een! – zijn bek dicht. Toen naar aanleiding van de Deense cartoonrellen een aantal media een rondje maakte langs Nederlandse striptekenaars en cartoonisten, verklaarden die allemaal er niet over te piekeren de islam of moslims op de hak te nemen, 'want ik hou mijn ruiten graag heel'.

Overigens heb ik ook geen protest gehoord vanuit de Nederlandse stripwereld toen de redactie van de website Joop.nl, *en met name hoofdredacteur Francisco van Jole, werd verguisd en bedreigd vanwege een harde Wilderscartoon.*

Nederlandse striptekenaars en cartoonisten houden het nou eenmaal graag gezellig, wat ook één van de redenen is dat er niet veel interessants meer verschijnt op Nederlands strip- en cartoongebied. Ze verzaken hun plicht als humoristen, namelijk op de bres staan voor de vrijheid van meningsuiting, de samenleving, de overheid een spiegel voorhouden.

De redactie van het Franse satirische weekblad Charlie Hebdo *deed afgelopen nazomer wat een zichzelf respecterend satirisch medium hoort te doen als mensen weer eens proberen de vrijheid van meningsuiting aan banden te leggen. Mohammedcartoons publiceren, zo grof mogelijk, juist omdat het niet mag.*

In Nederland bleef het weer stil.

Daarom nomineer ik de Nederlandse strip- en cartoonwereld voor de 'Extreme (Artistic) Cowardice in Cartooning and Drawing Comics Award'.

peter.breedveld@stripschrift.nl

ADVERTENTIE

ADVERTENTIE

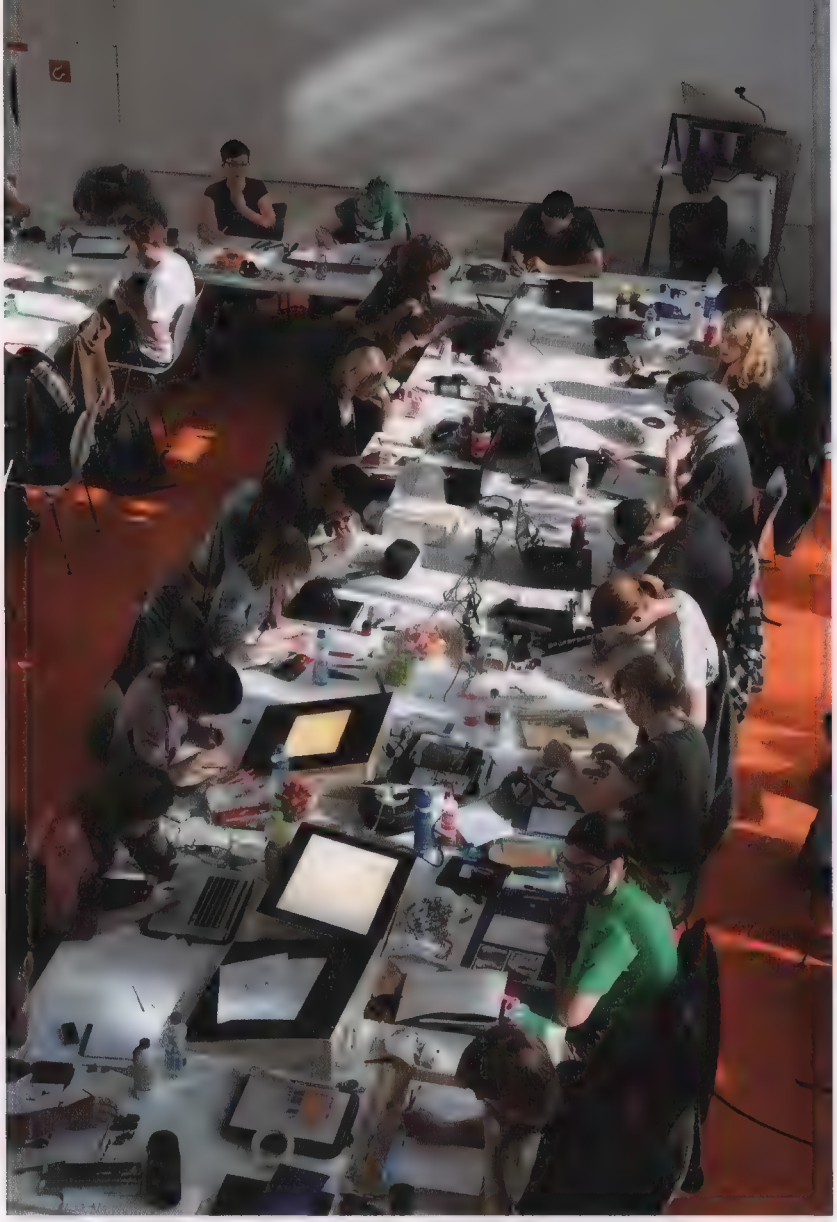

Comic Design

Een unieke beroepsopleiding in Nederland

RIK SANDERS

In het beroepsonderwijs in Nederland bestaat sinds 2009 een officiële opleiding tot striptekenaar aan de kunstacademie Artez in Zwolle. Deze zomer zijn de eerste tekenaars, Amanda Majoor en Abe Borst, in deze studierichting Comic Design afgestudeerd. Bij andere kunstacademies is een toenemende belangstelling zichtbaar voor het beeldverhaal, maar dat heeft nog niet geleid tot nieuwe aparte stripopleidingen.

In 2009 kondigde de Artez Hogeschool voor de Kunsten aan in Zwolle de studierichting Comic Design te beginnen. Het is een specialisatie binnen de HBO-opleiding Vormgeving (Hoger Beroepsonderwijs). De studie betekende een doorbraak: voor het eerst bestond er in Nederland een officiële specialisatie die opleidt tot striptekenaar. En dat aan een kunstacademie, een plek waar het medium strip als kunstvorm niet al te serieus wordt genomen.

Vernieuwing

De tijd dat studenten aan een kunstacademie zich niet met strips bezig mogen houden lijkt echter voorbij. 'De belangstelling voor het beeldverhaal en de literaire variant, de grafische roman, is de laatste jaren toegenomen. Ook binnen de cultuur van de academies is het maken van beeldverhalen meer geaccepteerd', zegt studiecoördinator Sytse van der Zee, tevens docent Stories & Design bij Comic Design en van huis uit illustrator. 'Het doel van de opleiding, en dat is ook een vraag uit het werkveld, is om een jonge generatie talentvolle stripmakers

RECHTS - Artez-docenten Sam Peeters en Hanco Kolk.

op te leiden die ook zorgt voor vernieuwing in de stripwereld. Kijk naar de landen om ons heen, daar bestaan al stripopleidingen die de stripcultuur op een hoger plan hebben gebracht. Een goed voorbeeld voor ons is St. Lucas in Brussel; wij hebben daar inmiddels een samenwerkingsverband mee en organiseren twee keer per jaar een '*boot camp*' in de Ardennen en Limburg. Studenten ontmoeten elkaar dan en wisselen ervaringen uit.'

Artez werkt samen met Anke Feuchtenberger, hoogleraar aan de Hogeschule für Angewandte Wissenschaften in Hamburg. Feuchtenberger geeft twee keer per jaar een workshop en is als '*associate professor*' de externe beoordelaar van de examenopdrachten van studenten. Daarnaast werkt de academie met de (strip)vakdocenten Sam Peeters (tekentechnieken), Hanco Kolk (verhalende aspecten) en Roel Venderbosch (digitale verwerking) en nodigt gastdocenten uit de stripwereld uit, zoals de Belg Brecht Evens.

Storytelling en design

Striptekenaar Hanco Kolk (*Single, Meccano*) kan net als Van der Zee beschouwd worden als één van de aanjagers van het project. Hij ijverde, met onder anderen collega-tekenaar Jean-Marc van Tol (*Fokke en Sukke*), al langer voor een officiële stripopleiding in Nederland. Kolk nam met een aantal kunstacademies contact op; Van der Zee reageerde namens Artez het snelste. 'Een stripopleiding met vakdocenten bleek een duidelijke aanvulling op ons studieaanbod. Comic Design onderscheidt zich van studies als Illustration Design, Animation Design of Graphic Design omdat het gericht is op het verhalende aspect.' Comic Design ging in september 2009 van start. Het is opgezet als een bacheloropleiding van vier jaar. Voordat een student in spe (minimaal MBO-niveau 4) aan de academie wordt toegelaten moet die een toelatingsexamen afleggen voor een toets op artistieke aanleg, het vermogen tot reflectie en organisatorische en communicatieve vaardigheden.

Het eerste jaar van Comic Design gold als *pilot*; drie studenten die al een studiejaar Illustratie achter de rug hadden, stroomden in.

Het jaar erop schreven achttien studenten zich in; in 2011 twaalf en dit jaar opnieuw een dozijn. Studiecoördinator Van der Zee is tevreden over de aanmeldingen. Volgens hem is er behoefte aan een interdisciplinaire opleiding waarin de nadruk ligt op het leren vertellen, verbeelden en vormgeven van een verhaal. Hij licht toe dat er tijdens de vierjarige opleiding veel aandacht wordt besteed aan de fundamenten van het schrijven van verhalen ('storytelling') en het uitwerken ('design') van het verhaal in beeld. Studenten krijgen individueel begeleiding bij het schrijven van scenario's. Daarnaast krijgen zij onderricht in diverse vaardigheden, technieken en theorievorming, zoals typografie, communicatie, tekenen en schilderen, kunstgeschiedenis en filosofie.

Ook komt het toepassen van software in lessen aan bod, net als manuele technieken zoals zeefdrukken, letterzetten, etsen en fotografie. Een deel van deze vakken is verplicht voor alle studenten van de opleiding Vormgeving, maar voor de studenten worden wel vakspecifieke elementen behandeld. 'Zo besteden we bij typografie aandacht aan de lettering van strips en verliezen we bij kunstgeschiedenis de ontwikkelingen van het beeldverhaal niet uit het oog', zegt Van der Zee.

Het vierde jaar van Comic Design is het examenjaar. Daarin moeten de studenten een theoretische verhandeling schrijven over hun werk en als afstudeerproject een opzet voor een strip presenteren.

Kunstacademies ruimen plek in voor het beeldverhaal

LINKS EN BOVEN - Docenten en studenten aan de slag tijdens de 24 Hour Comics Day 2011. Op 20 oktober 2012 vond deze editie ook weer plaats, maar dan breder van opzet. Naast Comic Design haakten ook andere afdelingen bij Artez aan om 24 uur lang strips te maken.

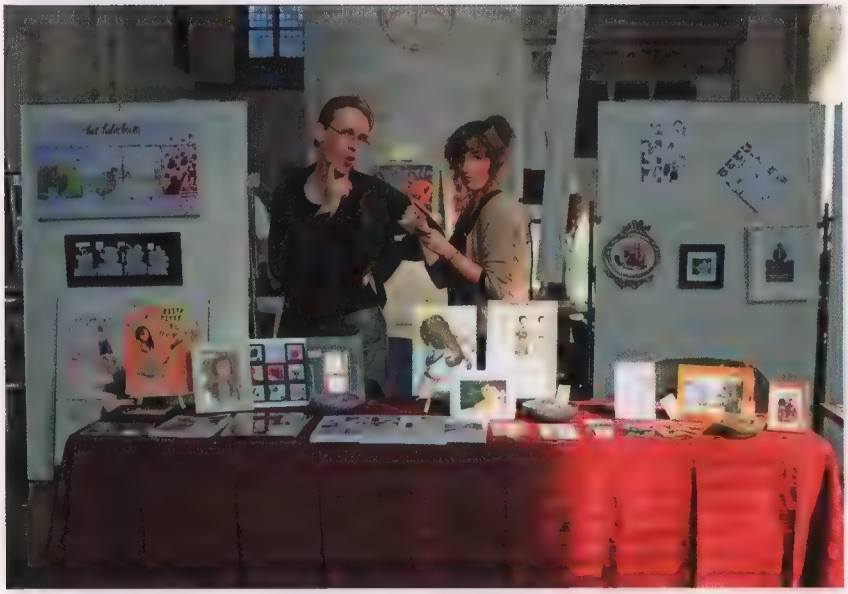

BOVEN - **Abe Borst en Amanda Majoor achter hun stand op de Kunststripbeurs.**

RECHTSBOVEN - **Omslagontwerp voor een (fictief) boek over koken van Abe Borst. Studenten van Comic Design leren multidisciplinair te werken.**

RECHTS - **Pagina uit de afstudeerstrip *Geel* van Abe Borst.**

ONDER - **Aflevering van de (digitale) dagboekstrip van Abe Borst die ook in *De Boekenkrant* stond.**

IK HOU VAN ETEN BIJ DE MEXICAAN!
OH MOOIE CHICO.
LAAT ONS DE LIEFDE BEDRIJVEN OP DEZE REUZEBURITTO.
HOE IS JOUW ETEN?
MMMM OH PABLO KUS ME NOM

Pionieren

Twee van de drie studenten van het eerste uur hebben de studie Comic Design afgelopen juni als eersten afgerond: Amanda Majoor en Abe Borst. Beiden mochten in september 2009 na een jaar Illustratie instromen bij de nieuwe opleiding Comic Design. 'Ik ben overgestapt omdat het verhalende aspect bij Comic Design mij erg aansprak. Ik ben al vanaf mijn twaalfde bezig met het maken van stripverhalen', vertelt Majoor. Ook Borst viel voor het verhalende element. 'Mijn belangstelling ging in eerste instantie uit naar animatie, maar ik zag op tegen het vele animeerwerk. Ik koos daarom voor Illustratie, maar daar miste ik toch het verhalende element. Comic Design startte daarom voor mij op een goed moment.'

Majoor en Borst zijn samen met docenten van het eerste uur de pioniers van Comic Design. Dat voelde ook wel zo gedurende de opleiding. De betrokkenheid bij de studierichting was groot en de studenten gaven regelmatig feedback om zaken aan te scherpen of te verbeteren. Borst: 'We volgden bij voorbeeld in het eerste jaar nog veel lessen samen met studenten van Illustratie. Uit kostenoogpunt, we startten tenslotte maar met drie man, was dat een logische keuze, maar bij sommige onderdelen ontbrak dan toch de stripinvalshoek. Een ander voorbeeld: in ons derde jaar werden we samengevoegd met de studenten van een jaar onder ons en volgden we gezamenlijk de vaklessen op stripgebied. Met als gevolg dat we soms begeleiding op ons niveau misten. Op zulke momenten trokken we aan de bel en werd er naar ons geluisterd.'

Het was soms wat chaotisch en je moest een aantal dingen in het begin zelf uitvogelen, vult Majoor aan. 'Die proefkonijnfase was even wennen, maar na een tijdje ging het lopen. Ik heb nooit spijt gehad van mijn overstap. Ik heb bij Comic Design echt geleerd hoe je een beeldverhaal kunt vertellen. De andere opleidingen zijn veel sterker gericht op het beeld alleen.' Zij wijst er op dat het een kunstzinnige opleiding is: studenten leren er buiten de traditionele stripkaders te denken. Ze gaan aan de slag met verschillende technieken en materialen, ook die minder voor de hand liggen, zoals houtskool en op zeer grote formaten. 'Van Sam Peeters kregen we de

opdracht om op een gigantisch vel met behulp van sjablonen en spuitbussen een strip te maken. De plaatjes moesten dan vervolgens worden uitgesneden en weer op een apart vel geplakt. En wat me van Anke Feuchtenberger bijstaat, is het loslaten van het idee van wat een strip moet zijn. Maak vooral je eigen werk, luidde haar boodschap. Zij noemt dat *'art comics'*: kunststrips.'

Geen twijfel

Ook Borst heeft nooit getwijfeld aan de opleiding. Hij heeft er geleerd dat een striptekenaar niet gebonden hoeft te zijn aan één manier van werken. 'De docenten laten je los om te zoeken naar je eigen manier van expressie. Dan kom je er ook achter dat er verschillende technieken en stijlen zijn om in te werken. De ene keer gebruik ik potlood en fineliner; de andere keer collages of werk ik met inkt of met 3D. Een kunstenaar is constant bezig met het onderzoeken van de mogelijkheden om zich uit te drukken.'

Het praktisch gebruik van een handboek is dan ook niet voorgeschreven tijdens de opleiding, vertelt hij. De academie is juist gericht op persoonlijke ontwikkeling en het verkennen van het medium, terwijl een handboek toch doorgaans een set regels bevat die gericht zijn op een bepaalde manier van werken. 'Ik heb wel *Understanding Comics* van Scott McCloud gelezen als één van de bronnen voor een essay over strips. Zelf heb ik het gevoel dat mijn manier van werken voortdurend in ontwikkeling is.'

Lessen waar hij met veel plezier op terug kijkt zijn die over waarneming. Naast modeltekenen betrof het onder meer een excursie naar het Landschaftspark in Duisburg, een oud hoogovencomplex dat tegenwoordig dienst doet als recreatiepark. 'We hebben daar drie dagen in de omgeving zitten tekenen: grote roestige ketels, gigantische trappen, leidingwerk, bomen die de ruimte krijgen om te groeien... Dat deden we samen met studenten Illustratie en zo konden we leren van elkaars manieren van aanpak en technieken.'

Werkervaring

Bij Comic Design moet er ook een stage worden gelopen die in het vierde jaar moet worden voltooid. Het regelen

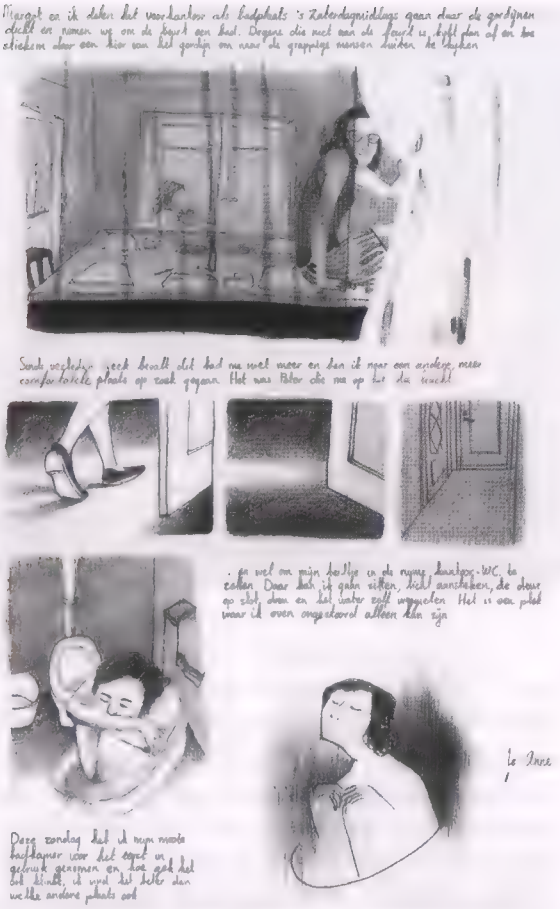

GEHEEL LINKS - **Van schets tot resultaat. Strippersonage van Amanda Majoor.**

LINKS - **Een pagina van Amanda Majoor die de mogelijkheden onderzocht voor een verstripping van *Het dagboek van Anne Frank*.**

LINKS - **Amanda Majoor liep stage bij Atelier 9 van Sebastian Koch in Hamburg. Daar werkte ze mee aan een animatie voor de Naturschutzbund. Met onder andere deze tekening voor de opzet van het intro van de film over de wolf Isegrim.**

daarvan zorgde nog voor de nodige hoofdbrekens. Aangezochte striptekenaars liepen er niet warm voor, uit tijdgebrek of bang om voor de voeten gelopen te worden, en er zijn nu eenmaal niet zoveel organisaties of bedrijven actief in de stripwereld. Borst kon uiteindelijk terecht bij *De Boekenkrant* waarvoor hij illustraties en (dagboek)strips maakte. Majoor vond onderdak in Duitsland, ze heeft sowieso plannen om daar na haar studie te gaan wonen, en legde contact met Atelier 9 van Sebastian Koch in Hamburg. 'Ik kon komen en heb meegeholpen aan diverse opdrachten. Ook heb ik in het kader van een wedstrijd meegewerkt aan een animatie voor de Naturschutzbund. Het werd een animatie over een wolf, waarvoor ik de achtergronden verzorgde. We hebben er de derde prijs mee gewonnen.'

Door haar stage maakte Majoor kennis met het levensrit-

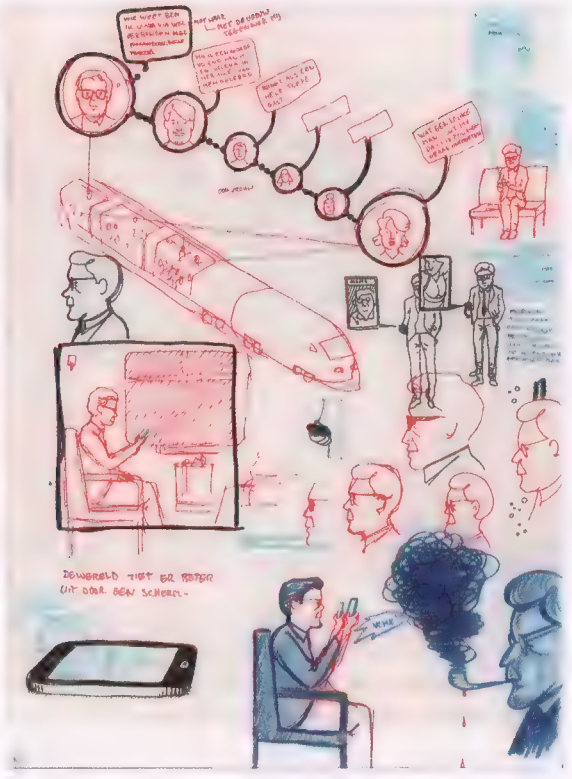

BOVEN - Werk van Ming Sin Ho, student aan de Willem de Kooning Academie in Rotterdam, met als thema: de illustrator van de toekomst.

RECHTSBOVEN - Eindexamenwerk van Merlijn van Bijsterveld aan de Academie Minerva in Groningen. Conceptschets voor een beeldverhaal over een man die voor een zakenreisje onderweg is naar Parijs met de trein, met het gebruik van de smartphone als inspiratiebron.

me van illustratoren en striptekenaars. Wat haar opviel was dat de kunstenaars er overdag een baantje op na hielden om 's avonds in het atelier aan hun strips en animaties te werken. Op deze manier hoopt ze ook aan de slag te kunnen als striptekenaar. 'Het mooist is natuurlijk als je kunt leven van je opdrachten. Maar dat is in het begin na een studie lastig. Daarom zoek ik naar een bijbaan waarbij je tijd overhoudt voor het maken van strips. Ik wil bij voorbeeld mijn examenopzet uitwerken tot een lang verhaal in albumvorm. Daarvoor zoek ik nog een uitgever.'

Digitale portfolio

Ook Borst is naarstig op zoek naar opdrachten voor strips, illustratiewerk en scenario's, maar beseft dat de stripwereld een lastige branche is, crisis of niet. 'Ik kijk voor werk ook buiten de branche, bij voorbeeld naar de modewereld voor ontwerpwerk. Ook loop ik met een plan rond om educatieve strips te slijten aan de overheid en het bedrijfsleven. Bij educatie is de boodschap meestal tekstgericht, terwijl ik merk dat de combinatie tekst/beeld communicatiever en krachtiger is dan alleen tekst of beeld. Verder heb ik besloten om als vervolgstudie de Docentenopleiding aan Artez te volgen. Ik wil graag mijn kennis doorgeven aan nieuwe studenten.'

Volgens studiecoördinator Van der Zee besteedt de studie Comic Design ook aandacht aan de periode na het afstuderen. Hij wijst er op dat het om een beroepsopleiding gaat; studenten krijgen adviezen over hoe ze een bedrijfje, atelier of studio kunnen beginnen, wat een goede manier is om zich te presenteren en hoe ze een netwerk voor contacten kunnen opbouwen, bij voorbeeld via beurzen en festivals. Ook maken ze twee keer per jaar een eigen tijdschrift: *Oogst*. De productie en redactie liggen geheel in handen van de studenten. Zo krijgen ze ervaring met het uitgeven van strips. Bovendien liggen er door het interdisciplinaire karakter van de opleiding ook beroepskansen buiten de stripwereld, zoals in het illustratiewerk, de reclame, animatiewereld en gamesindustrie. Een positief punt vindt Van der Zee dat hedendaagse kunstenaars sterk naar buiten zijn gericht en makkelijk de weg weten op het internet. Ze hebben vaak een eigen blog en Facebook-pagina en vermarkten daar ook hun eigen strips. Majoor en Borst vormen daarop geen uitzondering. Van der Zee stelt dan ook vast dat jonge striptekenaars in vergelijking met de oudere generaties over een groter digitaal dan papieren portfolio beschikken.

Andere onderwijsinstellingen

Een trapje lager, in het MBO is er geen aparte studierichting voor strips zoals in het HBO met Artez en Comic Design. In de eerste helft van het decennium 2000 zijn er wel twee tevergeefse pogingen gedaan om in Amsterdam een Cartoonschool te starten. Die school ging tot tweemaal toe failliet. Wel maakt tegenwoordig het stripverhaal bij grafische lyceums en tekenopleidingen vaak deel uit van het lespakket. Afgestudeerden kunnen daarna doorstromen naar de kunstacademies. Alleen bij Artez bestaat er dus een aparte stripstudie, maar sommige academies hebben in hun lesprogramma's Illustratie wel ruimte vrijgemaakt voor het beeldverhaal, zoals bij de studierichting Illustratie van de kunstacademie Minerva in Groningen. Tekenaar Sam Peeters is daar ook één van de docenten.

Op de Willem de Kooning Academie in Rotterdam komt het beeldverhaal eveneens aan bod bij de opleiding Illustratie. In de propedeuse staat het standaard op het programma en in het tweede studiejaar doen de studenten een opdracht naar aanleiding van de publicatie *99 Ways to Tell a Story – Exercises in Style* van Matt Madden en gaan ze aan de slag met het ontwerpen van personages. Ook krijgen ze in het tweede en derde jaar les in praktijkresearch en theorie, waarin ook het beeldverhaal één van de onderwerpen is. Gert Jan Pos, de voormalige stripintendant van de Nederlandse overheid, geeft deze lessen, vertelt Danai Fuengshunut, afdelingsdocent Illustratie WdKa.

Hij benadrukt dat het stripverhaal een onderdeel is van de

BOVEN - Het halfjaarlijkse tijdschrift *Oogst* is een staalkaart van het werk van studenten die de studierichting Comic Design bij Artez in Zwolle volgen.

breed opgezette opleiding Illustratie waar studenten met allerlei disciplines in aanraking komen. Bij de groep docenten zitten tekenaars, illustratoren en ontwerpers die ervaring hebben met strips. Zij geven geen vak dat exclusief gericht is op het maken van strips, maar door hun eigen achtergrond dragen ze altijd kennis en inzicht over deze discipline over, stelt Fuengshunut. Onder anderen Milan Hulsing, Geeske de Graaf, Stang Gubbels, Lars Deltrap, Luuk Bode en Han Hoogerbrugge zijn er docent.

Brede opzet

Laatstgenoemde docent, vooral bekend als webcomictekenaar, geeft in het derde jaar lessen Concept. Hoogerbrugge licht toe dat het om een brede invulling gaat. 'Deelgebieden als kinderboeken, games en strips, komen natuurlijk voorbij maar krijgen nergens bijzondere aandacht. Ik bespreek ook mijn digitale strips maar ze vormen geen vast onderdeel van mijn lesaanbod. Sommige studenten zijn bezig met het beeldverhaal en naarmate ze verder op de academie komen krijgen ze de gelegenheid dit verder uit te diepen.'

'Ze mogen dan zes weken aan een eigen project werken. Dat kan een beeldverhaal zijn. Maar zo'n project blijft altijd een onderdeel van het eindexamen, waarbij ze moeten werken aan een variatie van toegepaste opdrachten', vult Fuengshunut aan. Hij erkent dat verschillende aspecten die om de hoek komen kijken bij het maken van een strip voor een illustrator zeker van belang zijn. 'Maar het medium van het stripboek vind ik te beperkt en daarom richten we er ons ook niet expliciet met een apart vak op.' Hij merkt dat er niet zozeer meer interesse is voor de klassieke strip, maar wel voor alternatieve beeldverhalen, *character design* en animatie. De belangstelling daarvoor kan ook komen door veranderingen in het onderwijs dat in toenemende mate studentgeoriënteerd raakt. 'Misschien is dat een verklaring waarom opleidingen ervoor kiezen iets met strips te doen, omdat het de studenten zelf aanspreekt. Een reden waarom studenten het een interessante vorm vinden is omdat ze de volledige regie kunnen houden bij het maken van een stripverhaal, bij voorbeeld als er bij een eindexamen een grote opdracht moet worden uitgevoerd. Dat staat weer in contrast met de brede ontwikkelingen in het onderwijs en de branche waarbij steeds meer nadruk komt te liggen op het kunnen samenwerken in multidisciplinair teamverband.'

Beroepsprofiel

Fuengshunut ziet voor afgestudeerden Illustratie en aanverwante studierichtingen veel kansen op de arbeidsmarkt omdat onze cultuur sterk op beeld gericht is. Al plaatst hij de kanttekening dat hij voor het traditionele stripboek in print maar weinig kansen ziet. 'Er zijn in Nederland te weinig uitgevers om er een hele studie voor op te richten. Ik zie er ook geen groeimogelijkheden in. Er is echter wel duidelijk een behoefte aan beeldende verhalen, alleen wordt er nog gezocht naar nieuwe vormen en media waarin deze verhalen verteld kunnen worden. In onze academie experimenteren wij hiermee in het vak Crosslab.'

De opleiding Illustratie aan de Willem de Kooning Academie laat studenten met verschillende invalshoeken kennismaken, stelt de afdelingsdocent. In zijn ogen levert de 'succesvolle' illustrator van vandaag de dag zo nu en dan een strip of beeldcolumn af, maakt objecten voor etalages, doet de bestickering van een kantine, ontwerpt de *visuals* voor een nieuwe app, schetst mee aan ideeën voor een videoclip en wil jaarlijks een T-shirtlijn uitbrengen. Een star beroepsprofiel als 'de striptekenaar' is niet meer van deze tijd.

rik.sanders@stripschrift.nl

Meer info

www.artez.nl/vormgeving/Comic_Design
www.squalies.blogspot.nl (Abe Borst)
swingundbratwurst.blogspot.nl (Amanda Majoor)
portal.academieminerva.nl
www.wdka.nl

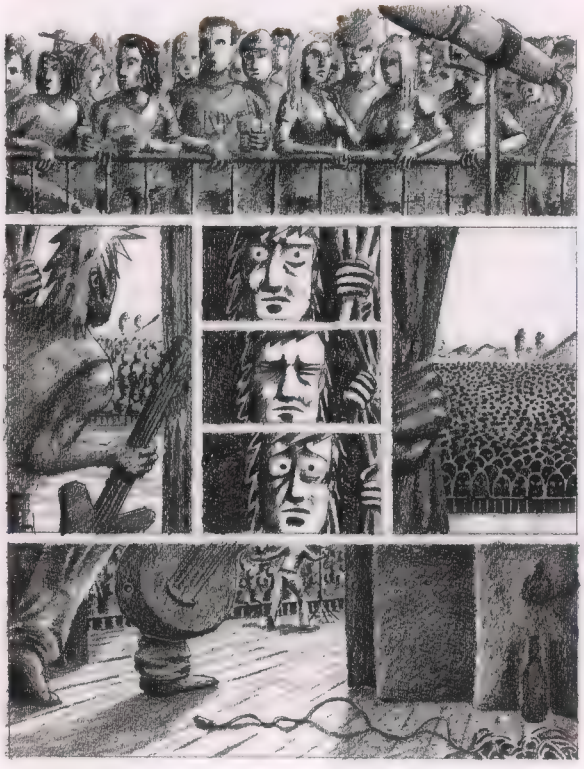

LINKS - Werk van de Artez-student Marco Klein Nijenhuis na een opdracht van docent Hanco Kolk.

VERRASSENDE STRIP IN HET BLLOANFONDS

Billy Bob

Nix
Blloan 2012
ISBN 978-90-6334-996-7
Prijs €19,95
80 pagina's
Kleur (hk)

Billy Bob van auteur **Marnix Verduyn** (alias Nix) is een vreemde eend in de bijt van de harde-omslaguitgaven van het label Blloan. Niet alleen gaat het hier in tegenstelling tot de voorgangers om een humoristische (kinder-)strip maar ook de uitvoering is met een knalgeel zachtfluwelen jasje bijzonder afwijkend. Billy Bob is een klungelige cowboy met een hele brede cowboyhoed die het vrijwel het gehele album samen met zijn maatje Woody heeft gemunt op – zoals zij dat keer op keer verwoorden – 666 moordlustige indianen. Soms gaat het om strookjes en soms om pagina's maar hoeveel kogels Billy Bob ook afvuurt, het lukt hem niet doeltreffend te zijn. Ook niet na tientallen keren 'Het grote handboek Indianen afknallen' te raadplegen.

Nix weet klassieke elementen uit de standaard cowboy- en indianenverhalen te mengen met hedendaagse kwinkslagen. Zo wordt een morrende squaw tevreden gesteld met een scalp uit de scalp-o-matic. Tussen de indianengrappen door beleeft Billy Bob ook avonturen in de sneeuw, brengt hij dagen aan zee door en draven *De Blauwbloezen* en *Guust Flater* op. De laatste dertig pagina's van het album zijn gevuld met spelletjes; dat deel is onderhoudend maar biedt niet echt veel meerwaarde.

De striphumor van Nix kent een zodanige gelaagdheid dat het volwassenen èn kinderen zal aanspreken. Wel is de vraag hoeveel kinderen deze uitgave onder ogen zullen krijgen, gezien de voor hen veel te hoge verkoopprijs. TdK

De uitroeptekens staan voor de volgende waardeoordelen:

!!!!! grote klasse!
!!!! kopen!
!!! middenmoot
!! mwâh
! kastvulling
... door 't putje

Moderniteiten op de hak genomen

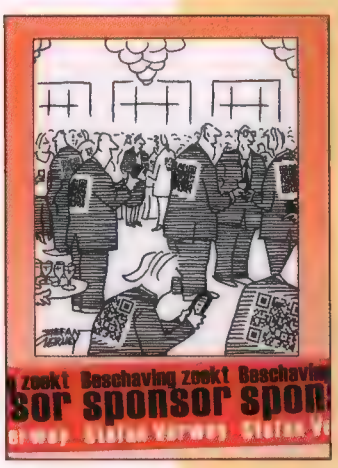

In *Beschaving zoekt sponsor* neemt **Stefan Verwey** in zijn karakteristieke stijl een groot aantal actuele zaken op de hak. Vooral de vervanging van het papieren boek door de e-reader wordt van veel kanten belicht. In het Openluchtmuseum is zelfs een heuse boekwinkel te zien. Ook is er ruim aandacht voor de ingezakte economie en de gevolgen daarvan. Daarnaast leert Verwey ons dat het lezen van de kleine lettertjes slecht is voor onze ogen. De titel *Beschaving zoekt sponsor* wordt treffend geïllustreerd door de afbeelding op de achterkant waarop een bellende passagier aan haar medereizigers vraagt of het wat zachter kan.

De in deze bundel opgenomen cartoons waren eerder te zien in *De Volkskrant*, *De Gelderlander* en *Managementboek Magazine*; de vormgeving is van Anne Lammers. BP

Beschaving zoekt sponsor

Verwey
Harmonie 2012
ISBN 978-90-76168-48-7
Prijs €13,50
128 pagina's
Zwart/wit (sk)

"MAAR IN PLAATS VAN DANKBAARHEID, ZAG TOM ALLEEN MAAR WOEDE IN DE OGEN VAN THEROUX."
"OP HETZELFDE MOMENT VERLIET EEN BLAUWE SCHIM, EEN GEESTVERSCHIJNING, HET LICHAAM VAN DE PIRAAT EN OVERBRUGDE, ZONDER DE STEEN AAN TE RAKEN, DE AFSTAND TOT DE OPPERVLAKTE MET ENKELE SPRONGEN."
"BANG EN UIT EVENWICHT DOOR DEZE ONVERWACHTE GEBEURTENIS HAD TOM CAPRICORNUS LOSGELATEN DIE, SCHOKKEND VANWEGE HEVIGE PIJNEN, NAAR DE RAND VAN DE STEEN GLEED EN TOEN ER VANAF..."
GAAT 'T? HEBT U PIJN?

Dubbele doorstart

Uitgeverij Sherpa, de Nederlandstalige huisuitgever van de Duitser **Andreas Martens**, bracht tussen 1997 en 2000 de eerste vijf delen van de reeks *Capricornus* op de markt. Nadat Lombard het stokje overnam en de volgende vijf delen (weliswaar in slappe kaft) uitbracht, gaven zij er al in 2005 de brui aan.

Andreas ondertussen tekende vooral voor de Franse markt vrolijk door. Sherpa, dat ondertussen doorging met de albumpublicatie van andere Andreas-reeksen *(Rork, Arq, Cromwell Stone)*, besloot het in 2012 na een marktonderzoek en op voorinschrijving nog een keer te proberen. Dat resulteerde dit jaar in de productie van twee albums tegelijk. Bijzonder is dat Sherpa voor de Andreas-fan een schuifdoos voor de vijf Lombard-delen heeft gemaakt. Een vrij ongebruikelijke actie maar tegemoetkomend aan de wens van de meeste lezers naar consistentie in de boekenkast.

In deel 11 pikt in een sfeervolle aflevering de eenzame en mysterieuze Patrick de gewonde Capricornus op en verzorgt hem liefdevol. In langzame gesprekken geeft Patrick steeds meer van zichzelf bloot. De pagina-indeling is typisch Andreas met brede stroken of in elkaar doorlopende platen.

Deel 12, dat geen titel heeft, is volledig anders. Niet alleen is het helemaal tekstloos en is het omslag, op de naam van de serie, de tekenaar en de uitgever na, volledig wit. Ook het kleurgebruik is afwijkend van het voorgaande deel. Daar waar Andreas in deel 11 voor veel donkere kleuren kiest en schaduwen over elkaar heen buitelen is deel 12 bijna het tegenovergestelde: veel felle kleuren, vooral in de kleding van de personages die sterk afsteken tegen de sneeuwwitte achtergrond. In dit deel weet Capricornus niet zonder moeite vriendschap te sluiten met een volkje dat ogenschijnlijk zonder last van de (weers)omstandigheden in een tentenkamp op een schuine bergwand woont. Hij schiet hen te hulp na de vondst van een mysterieus voorwerp in een neergestort, ogenschijnlijk buitenaards voertuig.

Omdat Andreas inmiddels al in het Frans bij deel 16 is beland, mogen we vermoedelijk binnenkort al uitzien naar een vervolg. En dat is goed nieuws. TdK

Capricornus 11: Patrick
Capricornus 12

Andreas
Sherpa 2012
ISBN 978-90-8988-039-0 (deel 11)
ISBN 978-90-8988-040-6 (deel 12)
Prijs € 24,95
48 pagina's (deel 11)
56 pagina's (deel 12)
Kleur (hk)

catawiki

catawiki.nl
catawiki.be

Nu 2 avonden
Wekelijkse stripveiling!

- Bieden vanaf **vrijdag**.
- Kavels lopen op twee avonden af: **maandag en woensdag** vanaf 20:00 uur.
- Aanbod van **professionele en particuliere** aanbieders.

Opbrengst **€ 1.950**

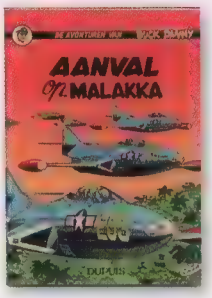

Opbrengst **€ 500**

Opbrengst **€ 750**

Opbrengst **€ 220**

Opbrengst **€ 420**

catawiki.nl/stripveiling

Zelf verkopen op de veiling?
Kijk voor uitleg op catawiki.nl/stripveiling/verkopen

Bekijk ook onze
Stripdagaanbieding

- Strips, zeefdrukken, beelden, etc.
- Kortingen van 50% of meer.
- Elke dag een unieke aanbieding!

catawiki.nl/dagaanbieding

's Werelds grootste catalogus & marktplaats voor verzamelaars

GETEKEND LEVEN
HET ENIGE STRIPECHTPAAR TER WERELD! / JAAH 'T IS EEN FREAK-SHOW!
HET VERZAMELDE WERK!
door dat tweekoppige ding
ALINE & R.CRUMB
BEVAT SCHOKKENDE BEELDEN

KNOR, KNOR!
IK VOEL ME VEILIG IN DE ARMEN VAN DEZE STERKE JOODSE VROUW!
GEK GENOEG HOUDEN ZE VAN GEVOELIGE, SIKKENEURIGE ARTIESTEN...
VERLEGEN, ZWAARMOEDIG, VOL COMPLEXEN
AANVAARDT DE OUDERDOM
ZIJN VOOROUDERS WAREN BOEREN
SAMEN 35 JAAR
JOOD + GOY = JOY
HIJ IS MOOI ALS EEN GOD! 'T IS EEN GROTE LIEVERD, HIJ HOUDT VAN MIJN LICHAAM, 'T IS EEN GENIE EN HIJ VERDIENT GOED ZIJN BROOD!
EXTRAVERT, DOMINANT, KENT GEEN GRENZEN
TALLOZE ESTHETISCHE INGREPEN
HAAR VOOROUDERS VERDOGTEN KLEDING
HET ENIGE KOMISCHE STRIPECHTPAAR!
WACHT! IK BEN NOG NIET KLAAR! IK HEB NOG VAN ALLES TE VERTELLEN!
LAAT MAAR! ER IS GEEN PLAATS MEER!
NEE! IK MOET HUN NOG ZEGGEN DAT JIJ NOG ALTIJD VAN MIJ HOUDT EN DAT IK ER NOG ALTIJD SUPER-GOED UITZIE ENNE...

Getekend leven

Crumb & Kaminski
Oog & Blik/Bezige
Bij 2012
ISBN 978-90-5492-359-6
Prijs € 39,90
264 pagina's

Smullen van de Crumbs

Een fascinatie voor met name vrouwelijke kant Robert Crumb niet weerhouden. De grootste weer van onder andere Fritz the Cat en Mr. Natural, en de tekenaar van de underground-comix in de jaren 1960. In 1978 trouwde hij met de joodse Aline Kominsky, eveneens tekenaar van underground-comix.

Getekend leven is de dubbelzinnige Nederlandse titel van het strip-boek Drawn Together, het verzamelde werk van Crumb en Aline gezamenlijk zijn gemaakt over hun leven in de periode 1972-2003. In het verleden van de hoofdfiguren hebben schrijvers, maar getekend door Crumb! Een enkele keer zijn de rollen omgedraaid, of tekende Aline een beetje in hun strip.

We zien twee zeer verschillende maar zeer talrijke tekenstijlen. De stijlen harmonieus verenigen. Dat geldt eigenlijk ook voor de levens van Robert en Aline. Beiden hebben weliswaar een verschillende achtergrond maar ze delen enorm veel grote spanningen als we ons mogen baseren op de strips. Robert is onder meer het grote gevaar van humor en relativeringsvermogen waar zeer schijnheilig mee beschikken. En niet te vergeten hun liefde voor elkaar, die op al zijn met name mijn wordt verwend en verbeeld. Het woord is in deze strips misschien zo belangrijk als het beeld. Elke frame bevat talloze hilarische grappige passages tussen Robert en Aline. En bij tijd en wijlen wordt bij het woord inhoudelijk de deur gewezen, waar Bob en Aline [illegible] zichzelf tekenend papierverlegend maakt, mimiek niet bepaald [illegible] Evenals zijn vrouw trouwens.

Maar in Getekend leven is een schitterende vertaling van Jan Cremers – een van mijn favoriete romans van [illegible] – tegelijk onzekerheid, [illegible] en een grote naïeveteit [illegible]

In 1991 verhuist het paar met dochter Sophie van het hectische New York naar het landelijke Frankrijk. Met de jaren zien we hun tekenstijl wat veranderen, maar hun [illegible] en humor blijft overeind tot in het laatste verhaal met de titel De rechte weg naar de schietmeesters of Meer dan je ooit wilde weten over Japanse [illegible] Daarin [illegible] kunnen we Aline wat ze al eerder aanbaar maakte, en wil dat ze nooit meer een stap wil maken. En daarmee maakt ze een einde aan 'Het Enige Komische Stripechtpaar', zoals de auteurs op de achterkant van het boek worden geïllustreerd. Aline wilde zich op andere zaken richten. Maar het was niet anders dan dat ze een geslachten hebben tijdens het tekenen.

Een must, met zoeken voor Crumb-fans. RB

Hallie Lama houdt 't kort

Lama
Xtra 2012
ISBN 978-94-90759-42-1
Prijs € 17,90
216 pagina's
Zwart/wit (sk)

Aparte tak van sport

'Hitler was leuk met dieren' en 'Michael Jackson als kansloze pedo'. Welkom in de getourmenteerde en ontregelde wereld van een cartoonist met kortsluiting in de kleine hersenen.

Na een ontmaskerende inleiding, een drietal verhalen zonder verhaallijn dendert de gemankeerde kunstenaar met gevoel voor drama door naar zijn gewilde deconfiture van een aantal eenakters met valse hoop op een normaal bestaan.

De humor is zo melig dat het bijna verfrissend is. Eén van de sterkste kanten van de tekenaar/scenarist is zijn ragfijn spel met woorden. Hij is bijzonder gevat in vervreemdende one-liners, waarin de gebeurtenissen snel uit de hand lopen. **Hallie Lama** is zich bewust van het feit dat hij met deze aanpak een aparte tak van sport beoefent. RB

Grijpt de lezer bij de strot

Gezeten op een terrasje, op een idyllisch Italiaans eilandje, een espresso binnen handbereik, wacht de oude blinde Don Palermo dagelijks op de jongen Amadeo die hem de horoscoop in de plaatselijke krant voorleest. De oude man heeft de illusie dat uit de sterren kan worden afgeleid dat zijn jeugdliefde in zijn laatste levensjaren zal verschijnen.

Teleurgesteld dat zij tot op heden niet is verschenen, begint hij zijn levensloop te vertellen aan Amedeo, die zich geen raad weet met de bizarre confidenties van zijn gerespecteerde dorpsgenoot. In de jaren dertig van de vorige eeuw raakt Don Palermo tegen zijn zin betrokken bij de illegale praktijken van een maffiafamilie. Met medeneming van zijn beer ontvluchtte hij zijn circusmilieu. De maffiabaas, een paranoide mislukkeling, die dagelijks bloed aan zijn handen wilde hebben, beroofde hem, door de beer te doden, van zijn beste vriend.

Het uitgebalanceerde scenario van **Zidrou** grijpt de lezer bij de strot. Zinloos geweld, gecombineerd met de pure romantiek van het hardhandig tot volwassen gedrag te komen, geeft vorm aan dit stripverhaal. De (semi-)realistische tekeningen van **Oriol Hernandez** leggen de gebreken van de gemankeerde karakters onbarmhartig bloot. RB

Het vel van de beer

Zidrou & Hernandez
Bilbao 2012
ISBN 978-90-6334-993-6
Prijs € 14,95
64 pagina's
Kleur (hk)

[EN VERDER]

Alter ego 5: Park (Renders/Lapière/Reynès/Benéteau, Dupuis) De auteurs beloven dat het met deze serie mogelijk is de delen in een willekeurige volgorde te lezen. Deze belofte wordt niet waargemaakt. De stijl is goed en de *suspense* aan het begin dwingt de lezer verder. Maar diezelfde lezer is aan het einde verhaaltechnisch geen steek verder dan op de eerste pagina. RSp

Apostata 4: Paulus Catena (Broeders, Standaard). Boeiende oudheidstrip, al moet Ken Broeders er wel voor waken de strijd tussen Julianus Apostata en de Romeinse keizer Constantius niet al te veel te laten uitwaaieren. Waarom dit deel naar de bruut Paulus Catena is vernoemd is onduidelijk; de man speelt de hoofdrol op vijf pagina's en sterft een gruwelijke dood. De verraadster Primigenia speelt de eigenlijke hoofdrol. RS

Arcana 2: De dame van Praag (Pignault/Pécau, Silvester). Uitgeverij Talent stopte na één deel; Silvester brengt de eerste twee delen tegelijk uit van de reeks die verbonden is aan *De verborgen geschiedenis* en *Arcanum*. De fraaie tekeningen van Pignault sneeuwen onder in het ingewikkelde scenario. TdK

De autoreportages van Margot 3: 2CV voor een boegbeeld (Marin/Callixte, Silvester). Callixte wisselt Emilio van der Zuiden af als tekenaar van de reeks en dat is geen verbetering. Het verhaal leest wel lekker weg, al is het even wennen aan een gehuwde Margot. TdK

Beestjes 4: Bonanza (Schwantz, Silvester). De auteur maakt met dit album een switch van uitgeverij Oog & Blik/Bezige Bij naar Silvester. Wellicht een goede marsrichting, want binnen één fonds concurreren met *Heinz* is niet gemakkelijk. De eerste twee delen zullen later door Silvester in kleur en op groter formaat opnieuw worden uitgegeven. AvO

Beroep: Leraar 1: De onverwachte toets (Pica/Erroc, Ballon). Uitgeverij De Boemerang heeft de rechten op de *Humor in beroepen!*-reeks overgedragen aan Ballon Media en geeft sindsdien geen albums in licentie meer uit. Deze nieuwe serie is daar een direct gevolg van. Meerdere beroepen zullen onder een nieuwe vlag een eigen serie krijgen. AvO

Boot & Van Dijk: Willem de Roekeloze (Sparreboom, Eigen beheer) Het op zichzelf spannende verhaal van deze Tweede-Wereldoorlogthriller wordt gehinderd door de haastige afwerking van de tekeningen. RSp

Bunker 5: De bergziekte (Genzianella/Bec, Dupuis). Einde van dit complexe verhaal. Hoofdpersonage Aleksi blijft zoeken naar de oorsprong van zijn onmetelijke macht. Alleen lezen met voorkennis van eerdere delen. TdK

Dantès 6: De eindconfrontatie (Juszezak/Boisserie/Guillaume, Dargaud). In een omgeving die bol staat van intriges en complotten, zoekt Alexandre ofwel Dantès een uitweg die hem volledig vrijpleit en rust geeft. Afronding van deze doordachte reeks die zich afspeelt in politieke en bancaire contreien. TdK

XIII Mystery 5: Steve Rowland (Guérineau/Nury, Dargaud). In dit supergoede deel binnen de reeks, waarin soms hiaten worden opgevuld die de moederreeks *XIII* (bewust of onbewust) heeft achtergelaten, worden de drijfveren blootgelegd van de man die een aanslag gaat plegen op president Sheridan. AvO

De grappigste avonturen van Donald Duck 38 (Manzano/Diverse scenaristen, Sanoma). In dit deel zijn dertien verhalen opgenomen van de Spaanse tekenares Margarita Querol Manzano uit de jaren 1980 tot aan 2000. Het merendeel van de scenario's is van Nederlandse origine. AvO

Donald Duck-pocket 200: Tumult op preteiland (Diverse auteurs, Sanoma). Jubileumuitgave (reliëfomslag!) met een aantal vakantiebestemmingen als onderwerp.

Verrassend leuke jeugdstrip

Charel Cambré, maker van waspoederstrips als *De Pfaffs*, *Mega Mindy* en *De nieuwe avonturen van K3*, de hilarische satire *Albert & Co* en de verfrissende jeugdserie *Jump*, debuteerde in 1998 met de humorreeks *Streetkids* in *Suske en Wiske Weekblad*. Cambré begon zijn loopbaan als animatietekenaar maar zijn hart lag toch meer bij het stripverhaal. Via de publicatie van *Streetkids* verkreeg hij toegang tot de stripwereld in Vlaanderen en Nederland.

Streetkids gaat over de vermakelijke belevenissen van Ket en Dolfje, twee jongens van een jaar of elf. Hoewel de serie alweer ruim tien jaar oud is, oogt die nog verrassend fris. Cambré maakt leuke en soms pittige grappen over twee vindingrijke, aandoenlijk straatschoffies. Hij weet met zijn dynamische, cartooneske aanpak ook aan de traditionele grappen – de stiekeme verliefdheid, het schoolbal, de kusgrage oma, het marsmannetje, de buurtagent, het spieken, de knappe schooljuf – een moderne draai te geven. Merkwaardig dat deze leuke kinderstrip nooit eerder in albumvorm is verschenen. Gelukkig vult uitgeverij Strip2000 met de eerste bundeling van grappen dit hiaat. Wie weet vormt *Streetkids 1: Wanted, Dead or Alive* voor Cambré aanleiding om de serie nieuw leven in te blazen. *Streetkids* zou in een blad als *Spirou* of een Nederlandstalig jeugdblad niet misstaan. RS

Streetkids 1: Wanted, dead or alive

Cambré
Strip2000 2012
ISBN 978-90-70060-26-8
Prijs €8,95
48 pagina's
Kleur (sk)

De belevenissen van Diederik Duck in het tekstloze *Dagje aan het strand* spannen de kroon. BP !!!

Er was eens 4: Te wapen! (Nury/Vallée, Standaard). IJzersterke strip over de onmogelijke keuzes die de joodse zakenman Joseph Joanovici, een opportunist eerste klas, moet doen om te overleven in bezet Frankrijk tijdens de Tweede Wereldoorlog. Voor de één is hij een collaborateur, voor de ander een verzetsheld. Gebaseerd op een waar levensverhaal. RS

Esteban 2: Opgejaagd (Bonhomme, Dupuis). Boeiend, met veel inlevingsvermogen geschetst avontuur. Het schip waarop Esteban meevaart komt in conflict met een gewetenloze concurrent en wordt ingesloten door het poolijs. Deel drie, met de hoopgevende naam *Overlevers*, komt eraan. BP

40 Hours 1: Alleen tijdens kantooruren (Hercules/Heins, DLC). In het stripblad *Eppo* is deze humorstrip een tussendoortje, maar een heel album is écht teveel van het goede! AvO

Game Over 7: Only For Your Eyes (Midam/Adam/Thitaume, Ballon). Geweldige humorstrip over de eindeloze strijd van een gameheld tegen de Blorks met als inzet de bevrijding van een prinses. Met tal van inventieve variaties. RS

Golias 1: De verloren koning (Le Tendre/Lereculey, Lombard). Start van een veelbelovende reeks die zich afspeelt in het legendarische oude Griekenland. Koningszoon Golias, die wel wat weg heeft van Alex, ontvlucht zijn geboortegrond als zijn vader wordt vergiftigd door zijn afgunstige broer. Niet geheel onvoorspelbaar verhaal van Serge Le Tendre, geschetst door Jérôme Lereculey die ook hier weer sfeervol vakwerk levert. Prachtige landschappen, zinderende actie en een goed oog voor wapens en kledij. BP

Insiders – Seizoen 2 1: Drugs Business (Bartoll/Garreta, Dargaud). Wie heeft zo'n tweede seizoen bedacht? Ik heb een hekel aan stripseries die doen alsof ze tv-series zijn. En dan ook nog inferieur tekenwerk. Bah. O ja, het gaat over drugs. AvO

ADVERTENTIE

ADVERTENTIE

Strijensedijk 3
3295 KL 's-Gravendeel
Tel.: 06-16110888
info@profbarabas.nl
Stripwinkel Prof Barabas
Uw winkel voor antiquarische strips!
In- en verkoop van strips
25.000 titels op voorraad
Walt Disney en Vandersteen
Originele tekeningen
Stripgadgets en striphoesjes
In onze galerij zijn originele tekeningen te koop van diverse auteurs!
Kom eens kijken in onze nieuwe winkel in 's-Gravendeel
Internetwinkel www.profbarabas.nl

Incasseringsvermogen van lezer wordt op de proef gesteld

De Franse uitgever Dargaud brengt in het Nederlands hoofdzakelijk spannende avonturenstrips uit. Dat Dargaud in Frankrijk ook het nodige serieuzer werk publiceert, onder de noemer *Long Courrier* (ooit in het Nederlands uitgeprobeerd als de collectie *Beeldverhaal*, vergelijkbaar met bij voorbeeld de *Vrije vlucht*-reeks van Dupuis), gaat onze neus doorgaans voorbij. Soms verschijnt er toch een boek uit deze reeks in een Nederlandse vertaling, zoals *"Atar Gull" – Het leven van een voorbeeldige slaaf*. Het is een indringende, spannend in beeld gebrachte vertelling over de mensonterende slavenhandel en slavernij rond 1830.

Fabien Nury is een scenarist, bekend van series als *W.E.S.T* en *Er was eens*. **Brüno Thielleux** is een tekenaar die vooral in Frankrijk publiceert. Hij tekende voor Dargaud eerder een paar albums uit de jeugdreeks *Poisson pilote* en hanteert zo'n haast achteloze maar wel strakke stijl met opvallend kleurgebruik die kenmerkend is voor veel Franse tekenaars van zijn generatie (Brüno is geboren in 1975).

Hoofdpersonage, of eigenlijk één van de hoofdpersonages, is Atar Gull, de trotse zoon van een stamhoofd uit een streek die tegenwoordig onder het Afrikaanse land Benin valt. Gull wordt gevangen gehouden door een vijandige stam en als slaf verscheept naar Jamaica. Hij komt uiteindelijk na de nodige ellende en ontberingen terecht op een plantage waar zijn vader al eerder terecht blijkt te zijn gekomen. Daar komt Atar Gull pas achter als hij zijn oude en zieke vader aan een boom ziet bungelen, als nutteloze slaaf opgehangen omdat hij zogenaamd een misdaad zou hebben gepleegd. Hij neemt op een verschrikkelijke manier wraak.

"Atar Gull" – Het leven van een voorbeeldige slaaf

Brüno & Nury
Dargaud 2012
ISBN 978-90-8558-259-5
Prijs €16,95
88 pagina's
Kleur (hk)

Makers Nury en Brüno hebben hun strip gebaseerd op de gelijknamige roman van **Eugène Sue**, een Franse negentiende-eeuwse schrijver van sociaal geëngageerde romans. Sue hanteert in zijn boeken sterke zwart/wit-tegenstellingen om het onrecht in de maatschappij aan de kaak te stellen. Dat levert meedogenloze vertellingen op. Dat geldt ook voor de stripbewerking. Eigenlijk telt *"Atar Gull"* hoofdzakelijk verliezers: de slaven, de slavenhandelaars, de plantagehouder, de Engelse commandant die op piraten jaagt en tenslotte Atar Gull. Zijn doel, de ultieme wraakneming op de plantagehouder, lukt maar ten dele en daarvoor heeft hij wel veel andere slaven op de plantage, waaronder zijn eigen zoontje, vergiftigd en zijn vrouw verlaten. De strip vergt dan ook veel van het incasseringsvermogen van de lezer; misschien wel tè veel. Wellicht hadden de auteurs er voor moeten kiezen om het oorspronkelijke verhaal wat aan te passen door het drama draaglijker en daardoor realistischer te maken zonder er direct een Hollywood-einde aan te breien. RS

[EN VERDER]

Jodocus de barbaar 2: De blauwe wijven (Van Broekhoven, Strip2000). Heerlijk dat deze barbaar ook onderdak heeft gevonden bij humoruitgever Strip2000. Je moet ervan houden, maar als een auteur op vermakelijke wijze zes pagina's weet te besteden aan alleen al het afleveren van een spoedeisend pakketje, dan is hij mijn man! AvO

Jump 16: Kwaad bloed (Cambré, Standaard). Onbegrijpelijk dat Standaard stopt met deze leuke jeugdreeks, net zoals de uitgeverij een punt zet achter de serie *Betty & Dodge* en dat al eerder deed met *Figaro*. Het levert natuurlijk veel minder geld op dan melkkoeien als *Suske en Wiske* en *De Kiekeboes* maar het moet toch mogelijk zijn dit soort nieuwe Vlaamse reeksen rendabel in de markt te zetten. Uitgeverij Strip2000 durft het stokje over te nemen, zo bleek inmiddels. RS

Kaap Hoorn 3: De zwarte engel van de Paramo (Riboldi/Perrissin, Medusa). Het is een hard bestaan waar de bewoners van het Zuid-Amerikaanse Vuurland nabij de uitlopers van de Andes mee te maken hebben. Leger en milities strijden om de macht en vrijbuiter Orth kiest partij. TdK

De keuken van de duivel 2: Het feest van de monsters (T./Marie, Medusa). Anthony gaat achter de moordenaars van zijn ouders aan. Een soms nogal bloederige maffiastrip met potentie. AvO

De Kiekeboes 133: Een dagje Dede (Merho, Standaard). Dit jaar staat Vlaanderen volop stil bij de 35-jarige verjaardag van *Kiekeboe* of *De Kiekeboes*, sinds een paar jaar de officiële nieuwe naam. In Nederland heeft de serie nooit veel gedaan. Toch is dit 133e deel, dat eigenlijk één grote achtervolgingsscène is, vermakelijk om te lezen. Officieel heet de bandiet in het verhaal Dédé, maar de accenten zijn in de titel vreemd genoeg weggelaten. RS

De klaagzang van de verloren gewesten 7: De genaderidders 3 – De fee Sanctus (Delaby/Dufaux, Dargaud). De opdracht om het land heksenvrij te maken en de fee Sancus te doden is minder eenvoudig dan gedacht. Fraai tekenwerk in een uitnemende kleurstelling van Bérengère Marquebreucq. BP

Lady S. 8: Staatsraison (Aymond/Van Hamme, Dupuis). Lady S. krijgt voor de zoveelste keer een nieuwe identiteit aangemeten en wordt ingezet als huurmoordenaar. Vlot, doch tikkeltje ongeloofwaardig verhaal. TdK

Lanfeust Odyssey 3: De banneling van Eckmül (Arleston/Tarquin, L). Lanfeust doodt ongewild de goede Nicoledes en treedt tegen zijn zin in het huwelijk. Goed getekend en spannend verhaal, met inkleuring van Lyse. BP

Largo Winch 18: Rode woede (Francq/Van Hamme, Dupuis). In deze aflevering krijgt Largo te maken met een soort halfbroer. De kennismaking is echter van korte duur. Leuk voor de fans, maar het scenario is aan de zwakke kant. BP

Malafide 2: De liefde van een fee (Pona/Minguez/Stambecco, Lombard). Sprookjes en spionage: dat klinkt niet als een bonafide combinatie. Er is ook geen touw aan vast te knopen. RS

Mon en Tuur 2: En dat is twee (Boon/Van Oudheusden, Ballon). Leuke strip over een mol en een bever voor kinderen die net kunnen lezen. Weinig tekst, aansprekend tekenwerk, geslaagde grappen. RS

De paarden van de wind 2 (Fournier/Lax, Dupuis). Deel uit de *Vrije vlucht*-reeks van Dupuis. Saga over een familie in Nepal aan het eind van de 19e eeuw. Zoon Resham wil zijn vader bevrijden die als spion gevangen zit. Jean-Claude Fournier leeft zich uit in fraaie landschappen van de Himalaya. RS

Pokereiland 1: Winter (Condosta, Arboris). Een eiland, vier koninkrijken (Schoppen, Ruiten, Klaveren en Harten) met vier vorsten die elk een jaargetijde beheersen. En dan ruzie krijgen met elkaar en daarbij een horde afzichtelijke monsters opvoeren in een kleurenpalet dat niet zonder zonnebril te lezen is. Niet aan beginnen. TdK

Prins Valiant 18: Jaargang 1954 (Foster, Silvester). Val redt samen met zijn kompaan Gawain de Neveleilanden van vrouwlief Aleta. Een daaropvolgende bedevaart naar het Heilig Land blijkt ook niet zonder gevaar. Het boek bevat een inlegvel met plaatjes ter vervanging van diverse afbeeldingen waarbij een gedeelte van de tekst is weggevallen. Een herdruk zat er kennelijk niet in. BP

Ria – Kronieken van het licht 2: De macht van het zegel (Kiecker/Völlinger, Silvester). Inkleurder Fabian Schlaga bepaalt de sfeer van dit album door de duistere pagina's. Het scenario sleept zich aanvankelijk wat traag door het geschetste fantasyland; pas aan het eind komt er wat vaart in. TdK

De schuilplaats (De Heij, Xtra). Niemand kan zo goed pulp met een knipoog maken als Fred de Heij. Ditmaal stuurt hij een zakenvrouw op vakantie met haar oudere minnaar Matt, die eigenlijk een psychopaat blijkt te zijn. Dat komt goed uit als ze in de handen vallen van een stel militante dierenactivisten. Alles aan deze thriller is *over the top*, maar de humor maakt het prima verteerbaar. JM

Sisco 5: Kalasjnikov-diplomatie (Legrain/Benec, Lombard). Onderhoudende spionagestrip in de trant van *Alfa*. RS

Slag om Arnhem – September 1944 2: Hotel Hartenstein (Vaessen, Pelikaanpers). In deze verbeelding van de Slag om Arnhem worden bijna alle Nederlanders een beetje ouderwets neergezet als burgers die het allemaal maar overkomt. De tekeningen en actie zijn goed, maar een iets kritischer blik ten opzichte van de verschillende partijen in dit conflict had het werk niet geschaad. RSp

Storm 27: De wisselwachters (Van Bavel/MolenaarDeVos, DLC). Storm speelt met water in deze nieuwste installatie van de langlopende successerie. Het verhaal is spannend genoeg maar niet spectaculair. RSp

Suske en Wiske 319: Suske de rat (Van Gucht/Morjaeu, Standaard). Geslaagde variatie op de *Ciske de rat*-verhalen van Piet Bakker met ditmaal de familie Antigoon in de hoofdrol. Plaats van handeling is Amsterdam tijdens de Eerste Wereldoorlog. Alle hoofdrolspelers – Suske, Wiske, Tante Sidonia, Lambik en Jerom – komen er in voor, al spelen ze een aangepaste rol uit *Ciske de rat*. Eén van de allerbeste albums uit de serie van de laatste tijd. RS

Tovenarij 3: Gevaarlijk spel (Valero/Guarnido: Dargaud). In het land der heksen wordt een race georganiseerd met als inzet een legendarische gouden noot. Een ieder die belang heeft aan bijzondere aandacht van zijn soort- en lotgenoten stort zich op de wedstrijd. Elfen, heksen en zelfs een zwaar gedemoraliseerde piraat, die op Johnny Depp lijkt, geven acte de présence. Een ieder is hartstikke gek, de humor is lekker plat, de tekeningen tonen een maf stel persoonlijkheden. Kortom hilarisch. RB

Urbanus 150: Urbanus verovert de wereld (Linthout/Urbanus, Standaard). Ja, zo kunnen wij het ook! Een album op het omslag aanprijzen als dubbeldik, maar ondertussen elke halve pagina twee keer zo groot als normaal op zijn kant afdrukken. AvO

Victor Sackville 23: De derwisj van Hollywood (Carin/Rivière/Borile, Medusa). Volgens uitgeverij Medusa is dit het allerlaatste avontuur van de Britse spion. Het brengt hem in Hollywood waar slechterik Tadjeff via beeldmanipulatie de wereld wil ontregelen. De strip is vormgegeven als een filmspoel met zwartgerande pagina's en op het omslag van het album staat symbolisch 'The End'. Jammer. RS

Vincent en van Gogh 2: Drie manen (Smudja, Silvester) Gradimir Smudja is òf briljant òf slaat de plank vreselijk mis met deze serie. De briljante variant is dan ook nog vergelijkbaar met de genialiteit waar Vincent van Gogh ook last van had: die van de onbegrepen soort. Er zijn platen in dit werk die in je hoofd blijven hangen vanwege de virtuositeit; het is alleen jammer dat het soms wel verrassende en creatieve verhaal geen samenhang kent en de lezer vooral in verwarring achterlaat; wat doet die kat daar in hemelsnaam? RSp

De Vries 2: Vuurdoop (Van Oppen/Algera, DLC). John de Vries, onderzoeksjournalist die niet bang te krijgen is, raakt verwikkeld in bekende Hollandse zaken zoals een brandstichter in Groningen en de Moerdijkse brand bij Chemie-Pack. De inkleuring mag wel weer terug naar de ingetogenheid van het eerste deel. TdK

X 2: De korf (Burns, Oog & Blik/Bezige Bij). Dit vervolg op *X* is minder pakkend. De intrigerende en typische Burns-tekenstijl slaat wel weer aan maar de verhaallijn is te rommelig om een album lang te boeien. TdK

ADVERTENTIE

Bul Super
Stripboekhandel
– sinds 1976 –
Vanouds de grootste!

Welkom
op onze nieuwe site
www.antiekestrips.nl

En natuurlijk ook
in onze winkel
Stripboekhandel
Bul Super
Breestraat 18-22
te Delft!

ADVERTENTIE

•STRIPS•GAMES•MANGA•
SPECIAALZAAK

Kleine Berg 33 • 5611 JS Eindhoven
Tel. 040 - 2 441 882 • www.eppo.nl

Grote online Stripveiling

3 t/m 16 December

Kijkdagen 8 en 12 December

Met meer dan 300 kavels boordevol antiquarische strips, complete series en luxe uitgaven..!

Veilinghuis
Bobbedoes
Zuidstraat 15 h
Ossendrecht
Nederland

WWW.BOBBEDOES.NL

→ AGENDA

AANVULLINGEN? VERTEL HET ONS! STUUR NIEUWS OVER BEURZEN, TENTOONSTELLINGEN OF ANDERE INTERESSANTE STRIPEVENEMENTEN AAN **AGENDA@STRIPSCHRIFT.NL** OF NAAR **POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM.**

t/m 16 december 2012 *Expo 'Met Nero aan tafel', Marc Sleen Museum, Zandstraat 33-35, Brussel, België, info: www.marc-sleen.be*
t/m 13 januari 2013 *Expo '60 jaar Donald Duck weekblad', Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 71, Groningen, info: www.stripmuseum.nl*
t/m 31 januari 2013 *Expo 'Marten Toonder – Een dubbel denkraam', Letterkundig Museum, Prins Willem-Alexanderhof 5, 's-Gravenhage, info: www.letterkundigmuseum.nl*
t/m 3 februari 2013 *Expo 'Pioneers of US Comics', Het Huis van het Beeldverhaal, Keizerinlaan 1, Brussel, België, info: www.jije.org*
t/m 24 februari 2013 *Expo 'CarTOENs – Vijftig momenten uit de geschiedenis van Bergen op Zoom', Het Markiezenhof, Steenbergsestraat 8, Bergen op Zoom, info: www.markiezenhof.nl*
t/m 26 februari 2013 *Expo 'François Walthéry – 50 jaar stripverhalen', Belgisch Stripcentrum, Zandstraat 20, Brussel, België, info: www.stripmuseum.be*
24 februari 2013 *16e Leuvense Strip (en dvd) beurs, Zaal Redingenhof, Redingenstraat 90, Leuven, België, info: (+32)(0)16-236597*
24 februari 2013 *Stripbeurs Nijdrop Opwijk, Kloosterstraat 9, Opwijk, België, info: www.nijdrop.be*
9 t/m 10 maart 2013 *De Stripdagen, Evenementenhal Gorinchem, Franklinweg 2, Gorinchem, info: www.destripdagen.nl*
16 t/m 17 maart 2013 *25e Wilrijkse Stripdagen, Gemeenschapscentrum Valaarhof, Letterkundestraat 135, Wilrijk, België, info: www.vlaamsstripcentrum.nl*
1 t/m 2 juni 2013 *De StripBazaar, De Bazaar, Montageweg 35, Beverwijk, info: www.debazaar.nl/destripbazaar*
24 t/m 25 augustus 2013 *28e Brabants Stripspektakel, Health & Sports Club Valkencourt, Heerkensdreef 15, Valkenswaard, info: www.brabantsstripspektakel.nl*
19 t/m 20 oktober 2013 *FACTS 2013, Flanders Expo, Maaltekouter 1, Gent, België, info: www.facts.be*
14 t/m 15 december 2013 *Strip Turnhout, Cultureel Centrum De Warande, Warandestraat 42, Turnhout, België, info: www.stripturnhout.be*

Walthéry viert jubileum in Belgisch Stripcentrum

Toen François Walthéry (17 januari 1946, Argenteau, België) 16 jaar was werden zijn eerste tekeningen al gepubliceerd. Het is daarom dat anno nu, in 2012, de tekenaar van *Natasja* zijn vijftigjarig striptekenaarsjubileum kan vieren. Het Belgisch Stripcentrum pakt daarom uit met een grote overzichtstentoonstelling. Het stripvirus slaat al vroeg toe bij de jonge François en hij houdt het niet alleen bij lezen, zeker niet als blijkt dat hij talent heeft om zelf te tekenen. Dat blijkt als hij als vijftienjarige wat proefplaten aan Mitteï *(Dientje, De 3L, Tante Zenobie)* laat zien. Die biedt hem de mogelijkheid om, ter vervanging van de ziek geworden Géri, wat werk te verrichten in het blad *Ons Volkse*. De strip *Pipo* is zijn eerste lange strip; het zou tot halverwege de jaren 1990 duren vooraleer het een albumpublicatie zou krijgen. Zijn werk trekt de aandacht van Peyo, de man achter *De Smurfen*. Het leidt tot publicaties in *Robbedoes* en *Le Soir Illustré* waar hij Peyo terloops bij *De Smurfen* assisteert maar vooral de reeks *Steven Sterk* oppakt. Hij tekent drie lange verhalen tussen 1969 en 1972. Tussentijds zoekt hij ook naar eigen personages. Na diverse korte verhalen verschijnt in 1970 de eerste aflevering van stewardess *Natasja* in *Robbedoes*; het is een markant moment voor het blad omdat datzelfde jaar ook een andere vrouwelijk stripfiguur haar debuut maakt: *Yoko Tsuno* van Roger Leloup. *Natasja* blijkt een voltreffer en de reeks loopt vandaag de dag nog steeds. Walthéry verslijt wel een peloton aan scenaristen tijdens deze periode. Na Gos, die de eerste twee verhalen schrijft, volgen Étienne Borgers, Peyo, Maurice Tillieux, Mittéï, Raoul Cauvin, Marc Wasterlain, D'Artet, Thierry Martens en tenslotte Mythic. Walthéry is overduidelijk een liefhebber van vrouwelijk schoon. Dat uit zich in niet alleen in *Natasja* maar ook in *Rubine*, over een roodharige babe, het tweeluik *Een echte vrouw* en diverse bijdragen aan de reeks *Rooie oortjes*. Over dat alles en nog veel meer is in het Stripcentrum een expositie ingericht, verdeeld over acht hoofdstukken. Het hoofdstuk dat we in ieder geval nog niet kenden is het laatste, gewijd aan zijn toekomst. Naar verluidt is Walthéry nog geenszins van plan te stoppen. De expositie, samengesteld door Jean-Claude de la Royère, tevens scenarist van diverse stripalbums van hem, loopt tot en met 24 februari 2013. TdK
Meer info: zie Agenda.

[SERVICE SPREAD]

HET VAK

DEZE RUBRIEK IS BESTEMD VOOR MUTATIES IN HET ROERIGE STRIPWERELDJE, ALSMEDE VOOR MELDINGEN VAN OVERLIJDEN. FUNCTIEWIJZIGINGEN, WISSELINGEN VAN UITGEVER OF DISTRIBUTEUR, VERHUIZINGEN... HIER LEEST U ER ALLES OVER. STUUR MUTATIES AAN **HETVAK@STRIPSCHRIFT.NL** OF NAAR POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM.

> WAARHEEN?

De Belgische tekenaar **Jean-François Charles** heeft de Grote Prijs Sint-Michiel gewonnen. Het betreft een oeuvreprijs. Charles' eerste Nederlandstalige album was *Het 'bal du rat mort'* een strip die hij maakte op scenario van Jan Bucquoy en verscheen bij uitgeverij Michel Deligne. Later zouden nog vele series volgen, die hij vaak samen met zijn vrouw Maryse maakte. Hieronder *De pioniers van de nieuwe wereld*, *India Dreams*, *War and Dreams* en *Ella Mahé*. Voor de reeks *Rebels*, waarin bekende wereldburgers worden geportretteerd, schreef hij samen met haar de scenario's. Andere auteurs met wie hij samenwerkte zijn Jean Dufaux *(Fox)*, Benoit Roels *(De mysteries van Osiris)* en Gabriele Gamberini *(Red Bridge)*. Andere prijswinnaars in Brussel waren Thierry Robin en Fabien Nury (beste Franstalige stripalbum: *La mort de Staline)*, François Boucq (tekenwerk in *XIII Mystery 4: Kolonel Amos)* en José-Louis Bocquet (scenario van *Olympe de Gouges)*. De Sint-Michielsprijzen werden uitgereikt aan de vooravond van het Stripfestival in Brussel.

Joe Sacco heeft een PEN Literary Award gewonnen. Binnen de categorie Graphic Literature krijgt hij de prijs voor *'Outstanding body of work'*. Deze en vele andere prijzen worden jaarlijks uitgereikt door het PEN Center USA, een vereniging van Amerikaanse schrijvers. Sacco is ondermeer in het Nederlandse taalgebied bekend van de strips *Gaza 1956*, *Onder Palestijnen*, *Fikser* en meer recent *Moslim-enclave Goradze*. Sacco ontvangt duizend dollar en een lidmaatschap van de vereniging.

De Focus Strip Award ging afgelopen zomer naar **Judey**. De Luikenaar won met de inzending *Beautiful Freak*. De meeste stemmen van de lezers van *Knack*, *Focus* en *Le Vif* ontving Sander VDV die met *Op poten* hoge ogen gooide; de publieksprijs werd zijn beloning.

Joke van Leeuwen heeft voor haar gehele oeuvre de Constantijn Huijgensprijs gewonnen. Van Leeuwen is schrijfster, cabaretière en illustratrice. Zij studeerde grafische kunsten aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten van Antwerpen en de Hogeschool Sint-Lukas Brussel in Schaarbeek. Van Leeuwen won in 1978 het Camerettenfestival maar legde zich ook toe op schrijven en illustreren. Meest bekende kinderboek van haar hand is *Iep!*, een verhaal dat ook verfilmd is. Van Leeuwen wint €10.000.

Veel uitgevers (Dupuis, Lombard, Dargaud, Lucky Comics, Marsu Productions, Casterman en nog wat anderen) verhogen op 1 januari 2013 hun prijzen.
Gemiddeld moet de consument rekening houden met een toename van rond de €0,50 tot €2.

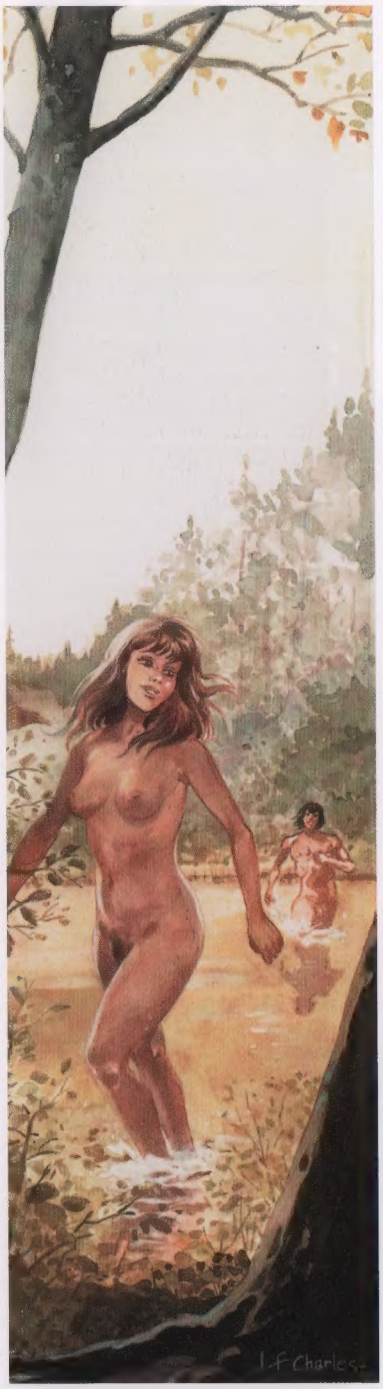

> WAARVOOR?

Op 10 oktober is **Claudine Blanc-Dumont** overleden. De vrouw van Michel Blanc-Dumont werkte als inkleurster veel met haar man samen. Van de reeksen *Colby*, *De jonge jaren van Blueberry* en *Jonathan Cartland* verzorgde zij de inkleuring. Ook werkte ze in haar vijfentwintigjarige carrière samen met François Rivière, Serge Le Tendre, Patrick Cothias en Jean-Claude Floc'h. Claudine Blanc-Dumont was al enkele jaren ziek.

Op 17 oktober overleed **Sylvia Kristel**. Kristel kreeg internationale faam door haar weinig verhullende films over Emanuelle, maar hield zich in haar latere leven ook bezig met andere kunstvormen. Zo regisseerde zij de animatiefilm *Topor et moi*, waaraan ook stripmaker Milan Hulsing meewerkte. Hiervoor ontving zij in 2006 tijdens het Tribeca Film Festival een speciale juryprijs. La Kristel werd 60 jaar.

→ WINNEN

Bij uitgeverij Oog & Blik/Bezige Bij verscheen *De korf*, vervolg op het succesvolle *X*, een nieuw kunstwerkje van de Amerikaan Charles Burns. *Stripschrift* geeft, in samenwerking met de uitgever, drie exemplaren weg. Daarvoor vernemen we wel graag het goede antwoord op de volgende vraag:

Charles Burns maakte in 1990 voor popartiest Iggy Pop een hoesontwerp. Wat is de naam van dit album?

Stuur het antwoord vóór 1 januari 2013 naar

Burns-prijsvraag
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
of naar winnen@stripschrift.nl

Bij meer dan drie goede oplossingen zal er worden geloot. De winnaars maken we in een volgend nummer bekend. Maximaal één inzending per adres en discussiëren over de uitslag doen we natuurlijk niet.

Uitslag Koma-prijsvraag *Stripschrift 425*:
We vroegen welke Nederlandstalige albums, naast het recente *Koma*, nog meer door Frederik Peeters gemaakt zijn. Het ging ons om *Blauwe pillen* en *Lupus*. Dat antwoord werd ons meerdere malen gestuurd waardoor na loting de volgende winnaars een exemplaar van *Koma* ontvingen: **Frank Brokers** (Vianen), **Gerhardus de Haan** (Hardenberg), **Georg Lint** (Leusden), **Xavier van Weehaeghe** (Roeselaere, België) en **Joop Wenneker** (Soest). Gefeliciteerd met jullie prijs.

→ HARRY'S POSTZEGELHOEKJE

In 2010 vierde Snoopy zijn zestigste verjaardag. TNT wilde dat graag vieren. Het werd een persoonlijke decemberzegel met een oplage van 150.000 velletjes. Ter vergelijk: de reguliere decemberzegel van 2010 kende een oplage van 11.100.000 velletjes. De presentatie vond plaats in Space Expo in Noordwijk. De fameuze beagle is namelijk de mascotte van NASA. Dat komt onder andere tot uiting bijde regelmatige uitreiking van Silver Snoopy Awards aan medewerkers die een bijzondere bijdrage aan het ruimteprogramma hebben geleverd. Zo'n zilveren Snoopy is een speldje dat op ruimtereis is geweest.
Snoopy zelf – eigenlijk iemand in een knuffelpak – nam het eerste velletje persoonlijke decemberzegels in ontvangst uit handen van een medewerkster van TNT. Hij werd bijgestaan door de directeur van Space Expo. Aansluitend vond de opening van de expositie *Snoopy in Space* plaats. HW

Land van herkomst: België
Jaar van uitgifte: 2009
Cataloguswaarde: €0,59

ADVERTENTIE

Wist je... dat er al **27** **STRIP PARELS** zijn verschenen **?!**

STRIPSCHRIFT COLOFON

JAARGANG 45 • NUMMER 6 (427) • DECEMBER 2012

's Werelds oudste stripinformatieblad verschijnt 8 maal per jaar en wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie.

Redactie
Teus de Kruijf, Arco van Os, Rik Sanders

Medewerkers
Ruben Acohen, Ger Apeldoorn, Olav Beemer, Ruud Booms, Peter Breedveld, Han van Buuren, Erik van der Hoeven, Jakari, Jeroen Mirck, Ans Nolten, Bert Post, Rik Spanjers, Erwin Suvaal, Rudy Vrooman, Harry Wibier

Aan Stripschrift is in 2011 de P. Hans Frankfurther-prijs voor bijzondere verdiensten toegekend.

Omslag
Erik de Graaf

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
t 010-2201063
e redactie@stripschrift.nl
@Stripschrift
Stripschrift

Abonnementen
Een abonnement omvat 8 nummers en wordt daarna telkens stilzwijgend verlengd. Eventueel gemiste nummers zijn te bestellen via onze Back Issue Service.

Maak het juiste bedrag over op girorekening 9347590 ten name van Stichting Uitgeverij Stripstift te Rotterdam.
Nederland €49,00
België €52,00
Other countries €66,00
IBAN NL07 INGB 0009 3475 90
SWIFT/BIC INGBNL2A
Bedragen zijn inclusief 6% BTW
Opzeggingen schriftelijk richten aan de uitgever, uiterlijk twee nummers voor het aflopen van het abonnement.

Reprorecht
Het overnemen, maar ook het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie.

Materiaal
Ongevraagd toegestuurd materiaal wordt niet geretourneerd. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs.

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met de uitgever, of e-mailen naar adverteren@stripstift.nl

Druk
Printec Offset, Kassel, Duitsland

Uitgever/Distributie Nederland

Stichting Uitgeverij Stripstift
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
t 010-2201063
e uitgever@stripstift.nl
w www.stripstift.nl
KvK Rotterdam 24335843

Distributie België
Pinceel, Leuven

Stripschrift wordt uitgegeven in opdracht van Het Stripschap. Leden van Het Stripschap krijgen €1,25 korting op de abonnementsprijs.

ISSN 0165-845X

2STRIP

STRIPS MET HUMOR

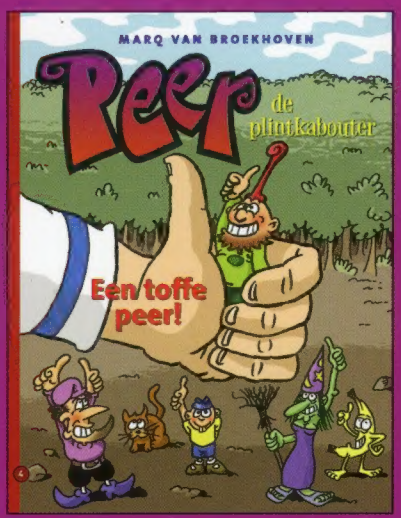

SINT? KERST?

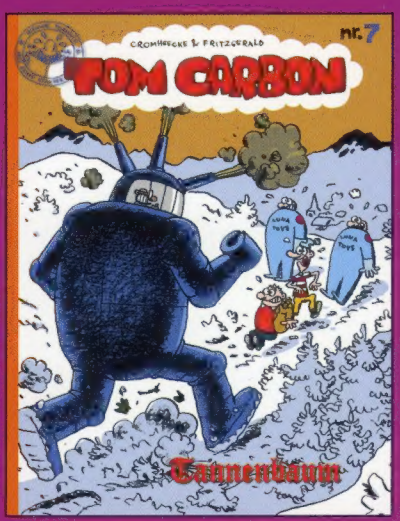

Ype Driessen
De VrijMiBoys
Opstartproblemen
Dat bedoelde ik dus niet met een verdienmodel.
Ze verdient anders wel vijf ton per jaar!
Doe ik haar niet na.

WWW.STRIP2000.NL